

GOTTNER RICHÁRD GÁBOR

A japán *jūjutsu*terminológia Magyarországon: kísérlet egy új szakzsargon kialakítására

Az elmúlt években kutatásom középpontjában a japán *jūdō* 柔道 és *jūjutsu* 柔術 harcművészetek magyar terminológiája állt, amelyből mesterszakos dolgozatomat is írtam *A japán jūdō és jūjutsu terminológia magyarra fordításának fejlődése és kérdései* címmel.¹ Kutatómunkám többé-kevésbé ismertté vált nemcsak akadémiai, de sportszakmai berkekben is: ennek folyományaként 2017-ben felkérést kaptam a Magyar Sport Ju-jitsu Szakszövetségtől,² hogy készülő övvizsgaanyaguk nyelvi lektorálását végezzem el, beleértve a használt japán terminológiát és azok magyar fordításait.³

A szakszövetségtől szabad kezet kaptam, hogy kidolgozzak egy új japán terminológiát és annak magyar fordítását, ezzel mintegy „tisztá vizet” öntve a hazai *jūjutsu* poharába. A munka jelenleg is folyik, ezért kiváló lehetőségnek gondoltam, hogy a korábbi kutatásban megfogalmazott problémákat és azok megoldási javaslatait a gyakorlatba is átültethessem, illetve ennek folyamatát, nehézségeit, a sikerrel vett és a még leküzdésre váró akadályait dokumentáljam az alábbi tanulmány keretei között.

Korábbi munkáimban a *jūdō* terminológia magyarországi kialakulásával,⁴ továbbá a jelenleg használt magyar terminológia fordítási problémáival és lehetséges megoldásával foglalkoztam.⁵ Ám amíg a Kōdōkan *jūdō* 講道館柔道 egyik nagy előnye a standardizált technikák és azok elnevezései, addig a *jūjutsu* terminológia esetében nemcsak a magyar, de már a japán terminológia kapcsán is számos probléma felmerül. A *jūjutsu* sohasem volt egységes rendszer, inkább mindig is egyfajta gyűjtőfogalomként ismerték a japán közelharcmodszerek

¹ Lásd Gottner 2018.

² A továbbiakban csak röviden MSJJSZ.

³ „Az Elnökség egyhangúan, tartózkodás és ellenszavazat nélkül úgy határozott, hogy a Sport Ju-jitsu övvizsgarendszer kidolgozásával, írásbeli javaslat elkészítésével, 2018. április 2-i határidővel megbízza Nagy Róbertet, Ziegler Csabát, Spalovszky Csabát, Hullám Dénest. Közreműködik Pásztor Tamás, Gottner Richárd és Szekeres Ákos” MSJJSZ 2017: *EH 22/2017 (XI.26.)*.

⁴ Lásd Gottner 2019.

⁵ Lásd Gottner 2020. Tulajdonképpen a jelenlegi tanulmány ennek a munkának a folytatása, kvázi „második” része, amelyben továbbvizsem, a gyakorlatba ültetem át a felvázolt koncepciót.

megnevezésére.⁶ Számos *jūjutsu*iskola (japánul *ryūha* 流派) létezik, mindegyik eltérő technikákkal és terminológiával: sok esetben ugyanazon technikát a különböző iskolákban más és más néven illetik, vagy éppen ellenkezőleg, ugyanaz a megnevezés iskolánként eltérő technikát takar.⁷ Ez a felismerés természetesen nem új keletű, többek között Tomiki Kenji 富木謙治,⁸ az egyik legjelentősebb japán *jūdō*- és *aikidō*mester is megfogalmazta már ezt a problémát:

Ha megragadok egy kezet, csavarhatom így, vagy csinálhatom fordítva. Ez a két lehetőség van. De a klasszikus művészetekben, egy tanár a fordított mozdulatot hívhatja *konoha gaeshinek* [falevél-átfordítás], míg egy másik tanár *kotegaeshinek* [csuklóátfordítás] mondja. Habár a technikai tartalom megegyezik, a név teljesen más. Ráadásul ezt el is titkolhatják, így ennek köszönhetően semmit sem értünk meg belőle. [...] Úgy gondolom, a modernizáció egyik lényege, hogy ezt a problémát beemeljük a közbeszédbe, és megvizsgáljuk anatómiailag. Azt kellene mondanunk: »Na most, ha így csavarom az ízületet, ez a *kotehineri* [csuklócsavarás], míg ha visszafordítom ebbe az irányba az a *kotegaeshi*.« Így ahányszor előkerül, tudjuk mi az, anélkül, hogy tudnánk melyik iskolából származik, és lesz egy nevünk, amelyet egyik régi iskola sem vitathat el. Ez a modern útja a dolgoknak.⁹

Jelen tanulmányban röviden ismertetem a magyar terminológia kialakulását a sportág szakirodalmán keresztül, majd részletesen bemutatom, milyen problémái vannak a *jūjutsu*terminológiának, és milyen akadályokat kell leküzdeni egy egységes japán–magyar szakzsargon megteremtéséhez. Emellett kitérek arra is, hogy a különböző hazai iskoláknak milyen lehetőségeik vannak saját

⁶ Szabó 2012–2013: 117–120.

⁷ Gottner 2018: 5.

⁸ Tomiki Kenji 富木謙治 (1900–1979) a *jūdō*alapító Kanō Jigorō 嘉納治五郎 és az *aikidō*alapító Ueshiba Morihei 植芝盛平 személyes tanítványa volt. Később megalapította saját iskoláját a Shōdōkan *aikidōt* 昭道館合気道, amely a *jūdō* és az *aikidō* filozófiai és technikai anyagának szintézise, illetve egy kidolgozott szabályrendszert is magában foglal, az utóbbi ver-senyszerű gyakorlására (Pranin 1991: 123–124).

⁹ “If I take a hand, I can twist it this way, or I can reverse it that way. There are only these two possibilities. But in the classical arts, one teacher would call the reverse movement the *konoha gaeshi* [tree-leaf reverse], while another teacher might say *kotegaeshi* [wrist reverse]. Even though the technical content is the same, the name is completely different. On top of that, they would hide this fact, and as a result, we are unable to understand any of it. [...] I think of modernization as meaning that this sort of problem is brought into public and looked at anatomically. We should say ‘Now, to twist this joint like this is a *kotehineri* [wrist twist], while to turn it back this way is a *kotegaeshi*.’ Then, whenever it occurs we know that it is even without knowing the tradition from which it came, and we have a name, that none of the old traditions can contest. This is the modern way.” (Pranin 2010: 41–42).

gyökereik, japán terminológiájuk feltérképezésére. Végül pedig összefoglalom, hogy hogyan kíséreltem meg mindezt a gyakorlatban is megvalósítani, és miként tettem meg javaslataimat a Magyar Sport Ju-Jitsu Szakszövetség új övvizsgaanyagának nyelvi lektorálásakor.

Ju, jiu, jutsu, jitsu és a „tehetetlen” nyelvész

A *jūjutsu* (és szűkebb értelemben az úgynevezett „sport ju-jitsu”) terminológiája kapcsán már maga az elnevezés is kihívásokat rejt. Talán nincs még egy olyan japán harcművészeti stílus, amelynek ennyiféle latin betűs átírása létezik. Csak a Hepburn-átírás használatában a 柔術 szó átírására egyaránt felbukkantak az idők során a *jūjutsu* és (az átírás mai szabályai szerint helytelen) *jujitsu*, *ju-jitsu*, *ju jitsu*, *jiujitsu*, *jiu-jitsu*, *jiu jitsu*, *jiu jutsu* stb. formák. Külön kiemelendő sok esetben a *jū* szótag helyett a *jiu*, illetve a *jutsu* kifejezés helyett a *jitsu* szó használata.

A problémával Magyarországon talán Senga Toru foglalkozott először a *Dzsúdzsucu és dzsúdó: Japán sportszavak magyar és nemzetközi vonatkozásairól* című, úttörő jelentőségű tanulmányában.¹⁰ Röviden összefoglalva, a megannyi hibásan elterjedt változat oka abban gyökerezik, hogy a XX. század elején, amikor a *jūdō* és a *jūjutsu* fogalma ismertté vált a nyugati világban, sokszor még Japánban sem voltak egyértelműen meghatározva az átírási szabályok.¹¹

Mi sem példázza ezt jobban, minthogy maga a Kōdōkan *jūdō* alapítója, a *jūdō* és a *jūjutsu* nyugati megismertetésében élen járó Kanō Jigorō is az amerikai Thomas Lindsay-vel 1888-ban közösen írt *The old samurai art of fighting without weapons* című esszéjében még a *jiujitsu* és a *jiudo* alakokat használja.¹² Megjegyzendő, hogy ebben az időszakban James Curtis Hepburn, a *Waei Gorinshūsei* 和英語林集成 című szótárának első 1867-es és harmadik 1886-os kiadása között is még aktívan módosította, folyamatosan javította (ma már Hepburn-átírásként ismert) rendszerét.¹³ Ebből persze nem az következik, hogy Kanō átírási formája helyes volna, csupán arra érdemes rávilágítani, hogy a *jūjutsu* és a *jūdō* szavak pontos átírási szabályaival még a kor szakértői sem voltak mindig tisztában.

Akár helyes, akár nem, az mindenesetre tény, hogy a *jūjutsu* kifejezés mellett a *ju-jitsu* és a *jiu jitsu* változatok a mai napig elterjedtek és használtak. A japán *jūjutsu*val foglalkozó japanológusok hasonló helyzetben találják magukat,

¹⁰ Lásd Senga 2003.

¹¹ Senga 2003: 198.

¹² Lindsay–Kanō 1888: 192

¹³ Máté 2007: 121–123.

mint a kínai harcművészeteket kutató sinológus társaik: a nyugati világban a kínai harcművészetek összefoglaló elnevezéseként elterjedt *kung fu* 功夫 szó nem felel meg sem a hivatalos *pīnyīn* 拼音 átírás szerinti *gōng fu*, sem pedig a kantoni nyelvváltozatban elterjedt *gyutping* 粵拼 átírás által ajánlott *gung fu* alaknak. Ennek ellenére a *kung fu*, akárcsak a *ju jitsu* és a *jiu jitsu* kifejezések mai napig a harcművészeti szókincs kitörölhetetlen részét képezik.¹⁴

A probléma kezeléséhez kétféle nyelvészeti megközelítésből viszonyulhatunk: a normatív (előíró) és a deskriptív (leíró) nyelvészet nézőpontjából.¹⁵ A normatív (más néven preskriptív) nyelvészet értelmében a 柔術 szó átírására, a Hepburn- és Hyōjunshiki-rendszerek szerint, kizárólag a *jūjutsu* átírás (esetleg még a *jū jutsu* és a *jū-jutsu*, mivel a szóhatárookra nincs egyértelmű szabályozás) a megfelelő és az elfogadott. A tudományos életben, a témát kutató japanológusoknak mindenképpen ez a követendő forma.

Ugyanakkor a deskriptív nyelvészet megközelítésében, ha minden élő, használt nyelvváltozatot elfogadunk, akkor a *ju-jitsu* és *jiu jitsu* kifejezéseket is japán eredetű jövevényszavakként a saját kontextusukban megfelelő kifejezéseknek érdemes tekintenünk.¹⁶ Ez utóbbi esetben maximum annyit lehet tenni, hogy a két szó kapcsán (a helyesnek elfogadott, normatív formától való megkülönböztetés érdekében) megpróbálunk valamiféle definíciót adni ezeknek a jövevényszavakként funkcionáló formáknak.

Ehhez a következő meghatározásokat adhatjuk:

- A *jujitsu*, *ju jitsu* vagy *ju-jitsu* kifejezés a klasszikus japán *jūjutsu*-ból kialakult, de nyugati székhelyű, nyugati mesterek által alapított és Nyugaton gyakorolt, modern harcművészetek összefoglaló megnevezése, amelyben a japán kultúra elemei, mint a japán stílusú ruházat, etikett, japán nyelvű terminológia, vezényszavak stb. keverednek a nyugati (elsősorban európai és észak-amerikai) szemlélettel, eszmékkel és oktatásmódszertannal. Ide tartozik természetesen a „Magyar Sport Ju-jitsu Szakszövetség” által képviselt úgynevezett „sport ju-jitsu” irányzat is.
- A *jiujitsu*, *jiu jitsu* vagy *jiu-jitsu* kifejezés a Kōdōkan *jūdō*-ból a huszadik század elején Brazíliában kialakult „Gracie jiu-jitsu” vagy más néven „Brazil jiu-jitsu” rövidített megnevezése, modern küzdősport, amely az MMA (Mixed Martial Arts) szabályrendszerű küzdelmek egyik fontos alapiskolájává vált.

¹⁴ Főleg az utóbbi, az úgynevezett „Gracie jiu jitsu” vagy „Brazil *jiu jitsu*” rövidítéseként, amely az ezredfordulóra töretlen népszerűsége tett szert a ketteharc- (MMA) szabályrendszerű küzdelmekben elért sikereinek köszönhetően.

¹⁵ Klauy 2006: 21.

¹⁶ Nyest 2012: *Előírások az előírással szemben?*

Remélhetőleg ezekkel a definíciókkal sikerül rendezni a 柔術 kifejezés átírása körüli ellentéteket,¹⁷ megőrizve a *jūjutsu* szót a maga autentikus mivoltában, ezzel egy időben pedig megfelelően reflektálva a napjainkban ki- és átalakult *ju jitsu* és *jiu jitsu* fogalmak kezelésére, amelyek a *kung fu* szóhoz hasonlóan kiirthatatlanul elterjedtek a magyar nyelvben.

A magyar *jūjutsu*terminológia kialakulása

Magyarországon az első, autentikus *jūjutsu*t bemutató munka Cselőtei Lajos 1920-ban megjelent, *A japánrendszerű torna alapgyakorlatai* című könyve, amely bár elsősorban a *jūdō*ról mint japán testnevelési módszerről ír, egy külön fejezetben illusztrációkat mutat be a *jūjutsu*ról is „Népies vetélkedések” címmel.¹⁸ Az itt található technikákat Iguchi Matsunosuke 井口松之助 1887-es *Jūjutsu ken bō zukai hiketsu* 柔術劍棒図解秘訣 című könyvéből vette át,¹⁹ amely elsősorban a *jūdō* alapításában fontos szerepet játszó Tenjin Shin'yō-ryū 天神真楊流 iskola fogásait ismerteti.²⁰

Túlzás volna azonban azt állítani, hogy itt található a legelső *jūjutsu*-terminológia is: Cselőtei összesen tizennégy technikát mutat be, ám mint azt maga is írta a fejezet bevezetésében „részletesebb felsorolás és kidolgozás nélkül”.²¹ A kifejezések magyar elnevezésekor nem vette figyelembe a technikák eredeti elnevezését, fordításukkal sem igen bajlódott: valójában csak „felcímkezte” az egyes technikákat, mint „védekezés” bizonyos támadások ellen (I. melléklet).²²

1926-ban jelent meg az Országos Testnevelési Tanács *Testnevelési utasítás* sorozatának *Testnevelési és sportágak 6-C.* füzeté, amely *Támadó és védőspor-*

¹⁷ Ha nem is nyelvészeti megközelítésből, de a *jūjutsu* fogalmának, különböző, párhuzamosan gyakorolt formáinak a megkülönböztetése nem új keletű. A japán szerző és *jūjutsu*sumester Osano Jun 小佐野淳 technikai és történelmi megközelítésből a *jūjutsu* három csoportját (*mitsu no jūjutsu* 三つの柔術) különbözteti meg, aszerint, hogy klasszikus (*koryū* 古流), modern (*gendai* 現代) vagy éppen külföldi (*gaikoku* 外国) *jūjutsu*ról van-e szó. Jelen felosztás annyiban különbözik Osanoétól, hogy a japán *jūjutsu*rendszereket nem bontom szét klasszikus és modern iskolákra, ugyanakkor a külföldi *jūjutsu* belül megkülönböztetem a technikai és szellemi megközelítésében egyaránt markáns eltéréseket mutató európai–északamerikai (nyugati) és a brazil *jūjutsu*irányzatokat (Osano 2006: 18–19).

¹⁸ Cselőtei 1920: 150–157.

¹⁹ Iguchi 1887: 36–85.

²⁰ Cselőtei *jūjutsu*ról szóló fejezetéről és mellékelt példával az illusztrációról bővebben lásd Gottner 2019: 247–248, 262.

²¹ Cselőtei 1920: 150.

²² Gottner 2018: 48–49.

tok: Cselgáncs (jiu-jitsu) címet viseli.²³ A könyv fontos helyet foglal el a magyar *jūdō*irodalom történetében, mivel a *cselgáncs* kifejezés valószínűleg itt jelenik meg először. Ugyanakkor, mint az címből is kiderül, ez eredetileg nem a *jūdō*, hanem a *jūjutsu* megnevezése volt, a kiadványban szereplő technikák is inkább emlékeztetnek a *jūjutsu* önvédelmi fogásaira, semmint a versenyszerű *jūdō*ra.²⁴ Külön érdekessége a könyvnek, hogy csak és kizárólag magyar terminológiát tartalmaz. Ez azonban a ma ismert *jūjutsu* terminológiára nem gyakorolt jelentősebb hatást.²⁵

Nem úgy, mint Vincze Tibor, aki nemcsak a magyar *jūdō*terminológia alapjait rakta le,²⁶ hanem közvetlenül mind kezdeti, közvetetten pedig mind későbbi munkássága a *jūjutsu*terminológiára is jelentős hatással volt. Az 1932-ben kiadott *Sport és játék* lexikon „A dzsiu-dzsicu” című fejezetében Vincze Tibor (T. Vincent néven) bár elsősorban a *jūdō* fogásrendszerét ismerteti, megnevez néhány *jūjutsu*technikát is.²⁷ Ezek közül az egyik a *kote gaeshi* 小手返, Vincze fordításában „csuklótörés”, a másik pedig egy elvezető technika „kartörés karculccsal” néven.²⁸ Ez a *jūdō*technikák fordításával együtt szintén Vincze kísérleti terminológiájának a része.²⁹

1951-ben jelent meg Vincze Tibor első önálló könyve *Fegyvertelen önvédelem* címmel – mintegy három évvel megelőzve *Cselgáncs (judo)* című munkáját – amely a honvédelem számára készült, a katonák pusztakezes harci képzését oktató kézikönyv volt. Habár könyvében a *cselgáncs (judo)* kifejezést használja, a bemutatott technikák inkább részei a *jūjutsu*nak, mint a modern *jūdō*nak.³⁰ Fontos azonban megjegyezni, hogy Vincze első, 1954-ben kiadott *Cselgáncs (judo)* című könyvében közzétett – majd azonos című könyvének 1957-es második kiadásában tökéletesített – magyar *jūdō*terminológia több eleme már ebben a könyvben is megtalálható (II. melléklet).³¹

Ugyancsak a nevében *jūdō*nak, ám technikai anyagában inkább *jūjutsu*nak számító munka Galla Ferenc 1960-ban megjelent *Jūdō önvédelem* című könyve.³²

²³ Lásd Országos Testnevelési Tanács 1926.

²⁴ Bővebben lásd Gottner 2019: 248–249.

²⁵ Gottner 2018: 14–17, 49–50.

²⁶ Gottner 2019: 249–254.

²⁷ Vincent 1932: 177–178.

²⁸ Van még egy, az első kettőnél jóval bővebben kifejtett *jūjutsu*technika a „teushin iskola-fogása ütéshárításra” elnevezéssel. Ezzel a technikával, illetve a lehetséges eredetével részletesebben foglalkoztam a *Távol-keleti Tanulmányok* 2019/2. számában. Lásd Gottner 2020: 119.

²⁹ Vincent 1932: 171–179.

³⁰ Hozzáteszem, az OTT kiadványához hasonlóan, a *Fegyvertelen önvédelem* című kiadványban is csak magyar kifejezések találhatók. Lásd Vincze 1951.

³¹ Vö. Vincze 1951: 257–260; Vincze 1957: 157–158.

³² Ez talán Galla Ferenc legsikeresebb munkájának tekinthető, mivel ez a könyve 1970-ig három újrakiadást is megélt (Gottner 2016: 9).

Galla Ferenc minden tekintetben Vincze Tibor méltó utóda, továbbá a magyar harcművészetek legmeghatározóbb alakja volt. Akárcsak a *jūdō*terminológia kialakulását tekintve,³³ Galla ebben a művében is Vincze terminológiáját használta kiinduló alapnak,³⁴ ezt apró módosításokkal frissítve, mintegy tovább csiszolva járult hozzá a *jūdō* és a későbbi *jūjutsu*terminológia fejlődéséhez (III. melléklet).³⁵ A *Fegyvernélküli önvédelem* és a *Judo önvédelem* című munkák, ha nem is közvetlenül, de a magyar *jūjutsu*irodalom szerves részei voltak: egyfajta peremterületet képviseltek a sportszerű *jūdō* és az önvédelmi *jūjutsu* között.

A *jūjutsu* mint önálló harcművészet Magyarországon a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején jelent meg. Habár ebben az időszakban már több helyen is voltak törekvések a *jūjutsu* gyakorlására,³⁶ a magyar *jūjutsu* megalapítása egyértelműen Kelemen István nevéhez fűződik, aki nemcsak az 1985-ben megalakult „Magyar Ju-Jitsu Szövetség” első elnöke volt, de a hazai *jūjutsu*irodalom legelső (és sokáig egyetlen) szerzője is egyben.³⁷

1983-ban jelent meg Kelemen István *Ju-jitsu, a modern önvédelem útja* című munkája, amely az első önálló *jūjutsu*kiadvány volt Magyarországon.³⁸ Ebben a könyvben még csak magyar elnevezések találhatók (lásd IV. melléklet).

A kiadványban használt (mondhatni kezdetleges) *jūjutsu*terminológiát részben az ekkorra már kialakult magyar *jūdō*terminológiából, részben pedig Vincze és Galla önvédelmi köteteiből vette át a szerző.³⁹ Ez nem meglepő annak tükrében, hogy a könyv végén található „felhasznált irodalom” Galla Ferenc *Judo önvédelem* című munkájára hivatkozik elsőként, illetve magát a kiadványt is Galla lektorálta.⁴⁰ Már itt megjelennek azonban teljesen új, egyedi elnevezések, mint az eredeti japán jelentésnek jobban megfelelő „testdobás” a *tai otoshi* 体落 fordítására vagy a *kote gaeshi* technika „csuklódobás” elnevezése.

Egy évvel később, 1984-ben jelent meg Kelemen második könyve *Ju-jitsu (nem csak) nőknek* címmel. Ez a kiadás több szempontból is áttörést jelentett: az eddig csak magyar nyelvű *jūjutsu*technikáknak megjelenik az „eredeti” japán megnevezése is, és elsőként kerül japán–magyar *jūjutsu* szószedett a könyv végére (V. melléklet).⁴¹

³³ Gottner 2020: 115–116.

³⁴ Vö. Vincze 1951: 43–245 (lásd II. melléklet); Galla 1960: 81–240 (lásd III. melléklet).

³⁵ Gottner 2018: 52–53.

³⁶ Elsősorban Gyebnár Ferenc személyében, aki Vincze Tibor tanítványa, majd a Mélyépterv SE *jūdō*klubjának vezetőedzője volt (Magyar Judo Szövetség 2019: *Gyebnár Ferenc tanácsa: jókor kell visszavonulni!*).

³⁷ Kelemen 2010: 13–17.

³⁸ Lásd Kelemen 1983.

³⁹ Vö. Kelemen 1983: 28–135 (lásd IV. melléklet); Galla: 1960: 68–240 (Lásd III. melléklet).

⁴⁰ Kelemen 1983: 2, 181.

⁴¹ Kelemen 1984: 195–200.

Szintén jelentős újdonság, hogy a hazai *jūjutsu* történetében először kapunk információt az iskola eredetét illetően:

Az a ryu, melynek syllabusából e könyvben található elemek többsége származik, a juko-ryu (WJF syllabus). Megalapítója dr. Rodney Sacharnosky, egy New Jersey-i rendőrtiszt. Mialatt az Egyesült Államok Fegyveres Erőinél szolgált Japánban, a Kodokanon tanult judót Tokióban, és elérte a mester fokozatot. Áthelyezték Okinawára, ahol okinawai karatét, különösen goju-ryut tanult Shimabuku mester és más mesterek tanítványaként.⁴²

Kelemen második könyvében már egy kiforrott, a nyugati iskolákhoz felzárkózott, azok profiljába tökéletesen illeszkedő magyar *jūjutsu* képét tárja elénk. Ez rögtön a címben is megmutatkozik, ahol már a nyugati országokban elterjed *ju-jitsu* kifejezést használja, publikált vizsgaanyagában pedig a World Ju Jitsu Federation (Kokusai Jūjutsu Renmei 国際柔術連盟) rendszerét adaptálja.⁴³ Feltehetőleg a vizsgaanyagban található japán kifejezések is a nemzetközi szövetség anyagából lettek átvéve.⁴⁴

A hagyományos *jūdō*ban is megtalálható technikák megnevezésére viszont Kelemen ismét elsősorban Galla Ferenc munkájára támaszkodik,⁴⁵ különösen az 1973-ban megjelent *Judo övvizsgák* című könyvben ismertetett terminológiára,⁴⁶ előfordulnak azonban kifejezések Kelemen előző könyvéből is.⁴⁷

Külön kiemelendő az „ollódobás” technika, amely itt japánul *hasami gaeshi* 鋏返 néven található meg. Ez az elnevezés teljesen új, hiszen egyetlen hazai *jūdō*- vagy *jūjutsu*kiadványban sem került még elő. Maga a technika azonos a *jūdō*ban ismert *kani basami* 蟹挟 dobással, a *hasami gaeshi* elnevezés pedig

⁴² A könyvben található egy fotó Kelemen iratairól, köztük egy angol-japán nyelven írt dandiplomáról. A japán szöveg szerint, a diplomát *sōke* Rodney Sacharnosky 宗家ロドニーサカノスキ a Jūkō-ryū Kokusai Renmei *kaichō*ja 柔硬流国際連盟会長 hitelesítette. Ugyanakkor, a Jūkō-ryū 柔硬流 írásjegyeit az internetes keresőbe beírva semmilyen japán nyelvű információ nem található erről az iskoláról. Ebből az következhethet, hogy egy modern, teljes egészében nyugati iskoláról beszélünk, nem pedig japán stílusról. Ahogyan Kelemen könyvében is olvasható, a Jūkō-ryū tulajdonképpen nem is a klasszikus japán *jūjutsu* hagyományaiból táplálkozik, sokkal inkább a Kōdōkan *jūdō* 講道館柔道 és a Gōjū-ryū *karate* 剛柔流空手 keverékéről van szó. Ez több kérdést is felvet annak kapcsán, honnan származhat a japán terminológia, és hogy az mennyire autentikus a klasszikus japán *jūjutsu* szempontjából (Kelemen 1984: 16, 45).

⁴³ Kelemen 1984: 19–24.

⁴⁴ A „felhasznált irodalom” oldalon elsősorban Clark, Robert Prof.: *World Ju-Jitsu Federation Program* című kiadványát jelöli meg forrásként, amelyhez sajnos nem sikerült hozzáférnem, így ez a terület további kutatásokat igényel (Kelemen 1984: 201).

⁴⁵ Vö. Kelemen 1984: 195–200; Galla–Horváth 1973: 283–287.

⁴⁶ Erre a munkára Kelemen konkrétan hivatkozik is a felhasznált irodalmak között (Kelemen 1984: 201).

⁴⁷ Vö. Kelemen 1983: 28–135 (lásd IV. melléklet); Kelemen 1984: 195–200 (lásd V. melléklet).

a legendás *jūdō*mester Mifune Kyūzō 三船久蔵 1958-ban megjelent *Canon of Judo: Principle and Technique* című könyvében található.⁴⁸ Habár Kelemen közvetlenül nem hivatkozik a *Canon of Judo* könyvre, elképzelhető, hogy az általa forrásként felhasznált külföldi kiadványok viszont Mifune munkájából vették át a terminológiát – ennek a kérdésnek a megválaszolásához további kutatások szükségesek.

Két évvel később, 1986-ban jelent meg Kelemen István harmadik (és egyben utolsó) kézikönyve *Bo-jitsu* címmel. A kötet a *jūjutsu* egyik kiegészítő stílusát, a *bōjutsu* 棒術 mutatja be, amely bottámadások elleni védekezést, illetve hosszúbottal (*bō* 棒), félhosszú bottal (*hanbō* 半棒) és rövidbottal (*tanbō* 短棒) végrehajtható *jūjutsu*technikákat tartalmaz.

A kiadványban végig magyar nevükön ismertetik a technikákat, a végén azonban egy tekintélyes, kilencoldalas kisszótár található, amely az eddigi magyar *jūjutsu*irodalom legbővebb szószedete (VI. melléklet).⁴⁹ Ahogy azt Kelemen maga is írja: „Ez a kis szótár igyekszik minden olyan szót és kifejezést tartalmazni, amely egy bo vagy ju-jitsu edzésen előfordulhat.”⁵⁰ A szótár kifejezései nagyrészt az 1984-es kiadványban ismertetett fordításokkal egyeznek meg, ám néhány szócikk igyekszik mind az 1983-as, mind pedig az 1984-es kötetekben használt megnevezést egyaránt használni.⁵¹

Külön érdekesek Kelemen 1986-os kiadványában azok az önvédelmi technikák, amelyek ugyan nem szerepelnek a szótárban (így japán elnevezésük sincs), ám azonosíthatók ismert *jūjutsu*- és *aikidō*technikákként. Ilyen a „négyirányú csuklólerántás”, amely a *shihō nage* 四方投,⁵² és az úgynevezett „parittyá dobás”, amely az *aikidō kaiten nage* 回転投 nevű⁵³ technikájával egyezik meg.⁵⁴

A modern *jūjutsu* egyik különlegessége, hogy (a klasszikus *jūjutsu*iskolák *atemi* 当身 gyűjtőnévű ökölharctechnikái helyett) leginkább a *karaté*hoz hasonló ütés- és rúgástechnikákkal rendelkezik.⁵⁵ Míg ezek a korábbi önvédelmi

⁴⁸ Mifune 1958: 222.

⁴⁹ Kelemen 1986: 217–226.

⁵⁰ Kelemen 1986: 217.

⁵¹ Vö. Kelemen 1983: 28–135 (lásd IV. melléklet); Kelemen 1984: 195–200 (lásd V. melléklet); Kelemen 1986: 217–226 (lásd VI. melléklet).

⁵² Vö. Kelemen 1986: 106–108; Uesiba K.–Uesiba M. 2005: 59–65, 86–97.

⁵³ Vö. Kelemen 1986: 121–123; Uesiba K.–Uesiba M. 2005: 100–105.

⁵⁴ Megjegyzendő, hogy mivel az első magyar *aikidō*kiadvány csak 1990-ben (lásd Kósa Tibor – Gáspár László 1990. *Aikidō: Út a test és lélek harmóniájához*. Budapest: Sport Kiadó) jelenik meg, Galla könyve – lásd Galla Ferenc 1969. *Cselgáncs (judo) és önvédelem (aikido)*. Budapest: Sport Kiadó – pedig nem tartalmaz *aikidō*terminológiát, így valószínűleg ez a kiadvány tette meg az első lépéseket a magyar *aikidō*terminológia felé (Gottner 2016: 14–15).

⁵⁵ Különösen igaz ez Kelemen iskolájára, amely (mint korábban említettem) a Kōdōkan *jūdō* és a Gōjū-ryū *karate* szintéziséből született, nyugati alapítású úgynevezett Jūkō-ryū iskola tananyagjára építkezik (lásd 42. jegyzet).

kiadványokban csak meglehetősen limitáltan voltak jelen, Kelemen könyvei e téren is új fogalmakat vezettek be.

Az ütés- és rúgástechnikákhoz elsősorban az ebben az időszakban szintén szárnyait bontogató *karateirodalomból* merít, a japán terminológiát és azok magyar fordításait is beleértve. A legtöbb fordítást Gulyás Péter *Karate: Az alapoktól a feketeövig* című 1983-as könyvéből vette át, amely az első, kimondottan a Shōtōkan *karate* 松濤館空手 iskoláról szóló kiadvány.⁵⁶

Ugyanakkor Adámy István 1985-ben megjelent *Kyokushin karate* című könyvéből is átvett kifejezéseket, amely a Kyokushinkai *karate* 極真会空手 legelső hazai kiadványa volt.⁵⁷ Szintén előfordulnak kifejezések a Koncz János – Galambos Péter – Kira Péter szerzőtríó 1982-es *Karate, sportkarate (A küzdelem művésze)* című könyvéből is.⁵⁸ Röviden összefoglalva, Kelemen stílusfüggetlenül a teljes korabeli *karateirodalom*at felhasználta a *jūjutsu*terminológia e szegmensének a megalkotásához.⁵⁹

Kelemen István munkássága meghatározó a magyar *jūjutsu* életben, nem csupán technikai, de terminológiai tekintetben is. Ugyanakkor az is elmondható, hogy Kelemennek nem tulajdoníthatunk olyan újító szerepet, mint Vincze Tibornak: Kelemen az elődök (Vincze és Galla) által megkezdett, biztos alapokra építkezett.

A kilencvenes évek a magyar *jūjutsu* életében is fordulópontot jelentettek: újabb és újabb *jūjutsu*iskolák jelentek meg, amelyeknek a gyakorlói legtöbbször ugyan Kelemennél kezdtek, ám valami mást, valami újat kerestek a *jūjutsu*ban. A rendszerváltás megadta a lehetőséget a nemzetközi kapcsolatok szabadabb kiépítésére és a külföldi mesterektől való tanulásra. Fontos kiemelni, hogy ennek eredményeképpen az eddig szinte kizárólag a nyugati székhelyű és berendezkedésű WJF szervezethez kötődő magyar *jūjutsu*ban elkezdődött a japán kapcsolatok keresése, a szándék, hogy egy japán harcművészetet japán mesterektől, autentikus forrásból lehessen tanulni.

⁵⁶ Az olyan kifejezések, mint a „vállszélességű készenléti állás” (*hachiji dachi* 八字立), a „könyökből kicsapódó ökölhát ütés” (*uraken uchi* 裏拳打) vagy a „lovagló állás kifelé fordított lábfejekkel” (*shiko dachi* 四股立), „hátsó állás” (*kōkutsu dachi* 後屈立) egyértelműen Gulyás könyvéből származnak (Gulyás 1983: 257–260).

⁵⁷ Ilyen például az „első támadóállás” (*zenkutsu dachi* 前屈立), a „háromszögállás” (*sanchin dachi* 三戰立), vagy a „küzdőpozíció” (*jiyū kamae* 自由構), amelyek a Kyokushin jellegzetes terminológiáját tükrözik (Adámy 1985: 265–268).

⁵⁸ Például a „macskaállás” (*nekoashi dachi* 猫足立) vagy a „daruállás” (*tsuruashi dachi* 鶴足立) ebben a fordításában innen származik (Koncz–Galambos–Kira 1982: 269–273).

⁵⁹ Az egyetlen kiadvány, amelynek kifejezései nem szerepelnek Kelemen könyvében, az Udvardy József 1980-as *Karate* című munkája. Ez azonban magyarázható azzal, hogy Udvardy könyve a Belügyminisztérium kiadványa, amely belső használatra készült a fegyveres erők képzésére – így feltehetőleg nem volt elérhető akkoriban a civil szféra számára (Gottner 2016: 11).

Az egyik legjelentősebb ezek közül a párizsi székhelyű, úgynevezett „Nihon Tai Jitsu” (Nihon Taijutsu 日本体術) iskola, amely Mochizuki Minoru 望月稔 japán mester tanításain alapul.⁶⁰ Magyarországon 1992-ben jelent meg, hazai alapítása Vikartóczy Gusztáv nevéhez kötődik: 1995-ben megalakult a „Magyar nihon tai jitsu és nihon ju jitsu” sportegyesület.⁶¹ Egy évvel később, 1996-ban Vikartóczy Gusztáv megírta első könyvét *Az önvédelem iskolája: a nihon tai jitsu Magyarországon* címmel, amely ismerteti Mochizuki iskolájának sajátos japán terminológiáját,⁶² egyben az első, nem Kelemen István által írt *jūjutsu*kiadvány volt hazánkban (VII. melléklet).⁶³

1998-ban jelent meg második könyve *Modern önvédelem ősi alapokon* címmel, amelyben ismerteti az általa vezetett *jūjutsu*iskola teljes önvédelmi övvizsgaanyagát. Ebben azonban már – Kelemen első könyvéhez hasonlóan – kizárólag magyar elnevezéseket használt (VIII. melléklet).⁶⁴

Vikartóczy bár az általa is ismert Kelemen-féle terminológiából indult ki (amelynek gyökerei természetesen visszanyúlnak Vincze és Galla munkásságáig),⁶⁵ szintén kísérletezett új, elődeitől markánsan eltérő elnevezésekkel. Mindemellett természetesen további kifejezésekkel gazdagította a hazánkban ismert japán terminológiát, amelyekhez saját fordításokat alkotott. Jelentősége így nem elhanyagolható, bár megjegyzendő, hogy terminológiája jelentős része csak a saját iskoláján belül maradt használatos (ez a Nihon Tai Jitsu stílus sajátos kifejezéseit tekintve nem is meglepő), és nem lett minden eleme annyira elterjedt, mint Kelemené.

⁶⁰ Mochizuki Minoru a *jūjutsu* tanulását a Gyokushin-ryū *jūjutsu* 玉心流柔術 iskolával kezdte, majd Kōdōkan *jūdō*t tanult Mifune Kyūzō mestertől. Később Kanō Jigorō patronálásával csatlakozott a Kōdōkanon létesített „Kobudō Kenkyūkai” 古武道研究会 programhoz, amelynek keretein belül klasszikus harcművészeteket tanult. Ennek a képzésnek a része volt a Daitō-ryū *aikijūjutsu* 大東流合気柔術, amelyet az *aikidō*alapító (akkor még Daitō-ryū oktatóként tevékenykedő) Ueshiba Morihei vezetésével tanult. A harmincas évek elején Shizuokában nyitotta meg saját, Yōseikan 養正館 névre keresztelt edzőtermét, ahol harcművészeti tapasztalataiból összesítve egy komplex, úgynevezett *sōgō budō* 総合武道 rendszert oktatott. 1951-ben utazott először Franciaországba *jūdō*t és *aikidō*t oktatni. 1956-ban egyik legkiemelkedőbb tanítványával Jim Alcheikkel jelent meg egy könyve Franciaországban *Ma Méthode d’Aikido Jiu-Jitsu* címmel. Ezzel tulajdonképpen a francia *aikidō* egyik úttörője lett. A „Nihon Tai Jitsu” iskola Mochizuki Minoru és Jim Alcheik tanításain alapuló, nyugati, modern *jūjutsu*stílus. Fő jellegzetessége, hogy Mochizuki iskolájának nemcsak a technikáit, de sajátos jellemző terminológiáját is megőrizte (Pranin 1991: 73–75, 142; Pranin 2010: 75–93).

⁶¹ Vikartóczy 1996: 8–9.

⁶² Vö. Vikartóczy 1996: 33–35; Mochizuki 1956: 113–114.

⁶³ Lásd Vikartóczy 1996.

⁶⁴ Lásd Vikartóczy 1998.

⁶⁵ Vö. Vikartóczy 1998: 35–195 (lásd VIII. melléklet); Kelemen 1986: 217–226 (lásd VI. melléklet).

Természetesen nem Vikartóczky volt az egyetlen, aki az autentikus japán *jūjutsu*t kereste. 1997-ben Horváth József és Szabó Ferenc megírták az *Aiki jujitsu: a szamuráj harcművészet* című könyvüket. Ez Magyarországon az első és eddig egyetlen munka, amely (legalábbis elméletben) a japán Daitō-ryū *aikijūjutsu* 大東流合気柔術 iskola anyagát mutatja be.⁶⁶

Ugyanakkor kérdéses, hogy könyvben ismertetett technikák mennyire autentikusak: a kiadvány a hagyományos *aikidō*terminológiát használja. Az *aikidō*-technikák emellett kiegészülnek a *jūdō* dobástechnikáival, az ahhoz kialakult magyar terminológiát felhasználva. Továbbá a könyvhöz tartozik egy szószedet, amelyben *karate*technikák is megtalálhatók (IX. melléklet).⁶⁷

Tulajdonképpen a ma ismert Daitō-ryū *aikijūjutsu* bemutató könyvekkel összevetve tisztán látszik, hogy az *Aiki jujitsu: a szamuráj harcművészet* című könyv (a szerzők állításaival ellentétben) sem technikáiban, sem terminológiájában nem a Daitō-ryū iskolát képviseli.⁶⁸ A magyarországi *jūjutsu*terminológiában sem hozott újítást. Mégis fontosnak éreztem foglalkozni vele, hiszen kifejezetten érdekes, hogy akárhogyan álljon is a Daitō-ryū helyzete hazánkban, ez a kiadvány 1997-ben megjelent.

Fontos még szót ejteni Osano Jun 小佐野淳 iskolájáról is. Osano a harcművészeti tanulmányait Satō Kinbei 佐藤金兵衛 Daiwadō 大和道 *jūjutsu*-iskolájában kezdte, majd számos ismert *koryū jūjutsu* stílust tanult,⁶⁹ mint a Yagyū Shingan-ryū *heijutsu* 柳生心眼流兵術, Asayama Ichiden-ryū *jūjutsu* 浅山一伝流柔術 Shibukawa Ichi-ryū *jūjutsu* 渋川一流柔術 stb. Ezeknek egyfajta szintézisét oktatja Nihon Jūjutsu 日本柔術 néven saját szervezete, az International Suigetsujuku Bujutsu Association (Kokusai Suigetsu Bujutsu Kyōkai 国際水月武術協会)⁷⁰ keretei között.⁷¹ Osano a kilencvenes években

⁶⁶ A könyvben egy bizonyos „K. Ohashi” mesterre hivatkoznak, valamint egy „Katsumi Yonezawa” nevű mesterre, aki a „Budoyokan Daito-Ryu Aiki ju jitsu vezetője” és „Daito-Ryu 7 dan” birtokosa – elméletileg az ő tanítványuk Horváth József, aki 1994 óta „Aiki-Ryu jitsu” néven hozta hazánkba az autentikus Daitō-ryūt. A kutatás során a szálak valóban egy Yonezawa Katsumi 米沢克巳 nevű mesterhez vezetnek, aki Horikawa Kōdō 堀川幸道 Daitō-ryū mester Kōdōkai 幸道会 iskolájában tanult, majd megalapította saját szervezetét Bokuyōkan 牧羊館 néven: valószínűleg ebből lett „Budoyokan” a magyar kiadványban (Horváth-Szabó 1997: 30–32; Pranin 1991: 41–42, 141–142).

⁶⁷ Horváth-Szabó 1997: 108–119.

⁶⁸ Vö: Horváth-Szabó 1997: 108–119; Kondo 2000: 6–7; Pranin 1996: 190–199.

⁶⁹ Osano 2006: 3, 318.

⁷⁰ Röviden: ISBA.

⁷¹ Japan Bujutsu exblog 2012: *Kokusai Suigetsujuku Bujutsu Kyōkai*.

többször is járt Magyarországon, 1997-ben pedig tanítványául fogadta Mellik Bélát, ezzel hazánkban is meghonosítva stílusát.⁷²

Ez volt az első japán székhelyű *jūjutsu*iskola Magyarországon, amely alapvetően japán terminológiát használ: ezt nem fordították le magyarra, a tanulók a japán elnevezéseket kapcsolják hozzá a technikákhoz (X. melléklet). Habár Magyarországon könyv eddig nem jelent meg az iskoláról, a vizsgaanyag szabadon megtekinthető a szövetség budapesti weblapján, vagy letölthető pdf-formátumban a miskolci oldalról – természetesen nem *kanji*, hanem Hepburn-átírással.⁷³

Végül érdemes említést tenni a Hiko-ryū *taijutsu* 日子流体術 stílusról is, amely jelenleg a legújabb *jūjutsu*iskola hazánkban. Az alapítómester Tanaka Kōshirō 田中光四郎 eredetileg a Koga Fujito 古賀不二人 által, 1952-ben alapított Fuji-ryū *taijutsu* 不二流体術 iskola⁷⁴ második vezető mestere (*sōke* 宗家) volt. Végül az iskola vezetését továbbadta a harmadik *sōke* számára, és a Közel-Keleten (elsősorban az afgán és iraki háborúban) szerzett közelharc tapasztalatai alapján megalapította saját iskoláját, a Hiko-ryū *taijutsu* 2008-ban.⁷⁵ Tanaka 2012-ben járt először Magyarországon, amely egyben a stílus hazai meghonosítását is jelentette, elsősorban Németh Pálnak, Horváth Jánosnak, Csillagh Péternek és Zsigrai Zoltánnak köszönhetően.⁷⁶

Osano iskolájához hasonlóan, a Hiko-ryū sem rendelkezik magyar kiadvánnyal vagy lefordított terminológiával, valamint az iskola technikai kivonata sem érhető el a honlapról. A tananyag írott formában (japán nyelven és annak latin betűs átírásával) jelenleg az alapító *The Hikoryu Taijutsu Mokuroku-waza* című könyvéből ismerhető meg, amelyet (előzetes megrendelés alapján) a magyarországi szemináriumok alkalmával hoznak magukkal a mesterek Japánból.⁷⁷

⁷² Bár az iskola hazai meghonosítója Mellik Béla volt, mint azt tőle személyesen megtudtam, 2014-ben elhagyták a szervezetest. Az ISBA jelenlegi Magyarországi képviselője Jurecz István, aki a budapesti *dōjō*t vezeti (ISBA Miskolc 2018: *Mellik Béla*).

⁷³ A japán elnevezések eredeti, *kanji*val megadott alakjait az alapító, Osano Jun saját iskoláját bemutató könyvéből kölcsönöztem, és vetettem össze a magyar vizsgaanyaggal (lásd X. melléklet). Ezúton szeretnék külön köszönetet mondani Jurecz István mesternek, aki saját példányát a kutatás idejére rendelkezésemre bocsájtotta. (Vö. Osano 2006: 14–15; ISBA Budapest 2018: *A hivatalos vizsgaanyagunk*; ISBA Miskolc 2018: *Vizsga anyag*).

⁷⁴ Koga Fujito közeli kapcsolatot ápol az *aikidō*alapító Ueshiba Morihei unokaöccsével, Inoue Hoken 井上方軒 mesterrel, akinek saját, Ueshiba Daitō-ryū tanításain alapuló (lásd 60. jegyzet) stílusa, az úgynevezett *shinwa taidō* 親和体道 iskolája valószínűleg hatással lehetett a Fuji-ryū *taijutsu* technikai anyagára (Tanaka 2012: 15–16; Pranin 2010: 11–26).

⁷⁵ Tanaka 2012: 7–14

⁷⁶ Seiken dōjō 2014: *Hiko-ryū taijutsu*.

⁷⁷ Jómagam is így jutottam hozzá a kiadványhoz, amely az iskola terminológiájának vizsgálatát lehetővé tette. Bővebben lásd Tanaka 2012.

Habár jelenleg számos modern *jūjutsu*iskola megtalálható Magyarországon – elég egy pillantást vetni a „Magyar Sport Ju-jitsu Szakszövetség” tagszervezeteinek számító iskolákra és azok különböző klubjaira –,⁷⁸ ám ezek mesterei mindaddig nem írtak könyveket iskoláik anyagairól, így a hazai *jūjutsu*terminológia fejlődéséhez egyelőre nem járultak hozzá, az általuk használt terminológiáról pedig (kevés kivételtől eltekintve) nem állnak rendelkezésre megfelelő információk.

Feltételezhető azonban, hogy többségük a Vincze Tibor, Galla Ferenc, Kelemen István és Vikartóczy Gusztáv által kialakított, jelenlegi magyar *jūjutsu*terminológiára épül. A sportszövetség által megalkotott vizsgaanyag remélhetőleg további előrelépést jelent majd ebben a terminológiában.

Vissza a gyökerekhez: autentikus japán terminológia a modern *jūjutsu*ban

A Kōdōkan *jūdō* egyik nagy vívmánya volt, hogy az alapító, Kanō Jigorō a különböző iskolák (általa legjobbnak vélt) technikáit összegyűjtötte, és végrehajtási módjuk szerint rendszerezte – ezzel természetesen együtt járt egy új, egységes terminológia is.⁷⁹ A Kōdōkan *jūdō*val ellentétben viszont, mint ahogy azt Tomiki is megfogalmazta korábban,⁸⁰ a *jūjutsu* sohasem volt központosított intézmény: számos *jūjutsu*iskola létezett (és létezik mind a mai napig), mindegyik eltérő technikákkal és terminológiával.

Ebből adódóan a *jūjutsu* sem egységes rendszerként, hanem különböző iskolák útján került Nyugatra. A helyzeten pedig csak rontott, hogy a két fogalmat a XX. század elején még Japánban is összemosták, nem téve különbséget köztük.⁸¹

Külön érdekesség, hogy erre a problémára már a Magyarországra érkező első *jūdō*mester, a japán Sasaki Kichisaburō 佐々木吉三郎 is felhívta a figyelmet, és az 1907-es *Djudo: A japán dzsiu-dzsiu tökéletesített módszere* című könyvében (talán prevenciós jelleggel) meg is jegyzi:

Mióta a kodokan-intézet a *judo* nevet népszerűvé tette, más iskolák is *judo*-nak keresztelik el az ő művészetüket, holott az volna a helyes állapot, ha minden iskola megkülönböztetett nevet viselne. Innen ered az, hogy ma a *jiujitsu*-t és a *judo*-t azonegynek tartják és a kettőt lépten-nyomon összetévesztik.⁸²

⁷⁸ MSJJSZ 2019: *Tagszervezetek*.

⁷⁹ Inoue 1998: 165.

⁸⁰ Lásd 9. jegyzet.

⁸¹ Senga 2003: 195.

⁸² Sasaki 1907: 12.

Természetesen a korabeli *jūjutsu*mesterek miért is vesződtek volna saját iskolájuk jellegzetességeinek az ismertetésével, amikor a *jiu jitsu* és a *jūdō* önmagában már széles körben ismert, kvázi „jól bejáratott *brand*” volt?

Így történhetett meg, hogy a Nyugatra került *jiu jitsu* bár legtöbb esetben a Kōdōkan *jūdō* rendszerén alapult,⁸³ sokszor klasszikus *jūjutsu*technikákat is tartalmazott, amelyeknek mind az eredete, mind pedig az elnevezései elvesztek: csak maga a technika maradt meg, amelyet azután valamilyen néven „felcímkéztek” a befogadó ország nyelvén. Pontosan így történt ez hazánkban is már a kezdetektől fogva: ez az oka annak, hogy (mint ahogy a történeti összefoglalásban is láthattuk) a hazai *jūjutsu*irodalomban sok esetben csak magyar megnevezésünk van egy-egy technikára.⁸⁴

Ezért azonban igazán nem hibáztathatjuk sem a nyugati, sem pedig a magyar *jūjutsu* meghonosítóit: hiszen miért is kellene elvetni, kihagyni egy egyébként hatékony technikát csak azért, mert nem ismert az eredeti, japán elnevezése? Ám ahogyan kezdtek megalakulni Magyarországon is a különböző szövetségek, egy-egy *jūjutsu*iskola tananyaga mégsem lehetett „sehonnai”, „nevenincs” japán fogások gyűjteménye: a technikákat valahogyan mégis meg kellett nevezni, így végül a végrehajtásuk alapján minden technikának adtak egy magyar nevet.

Tulajdonképpen ugyanaz a folyamat játszódott le (a korai időkben ráadásul párhuzamosan), mint a magyar *jūdō*terminológia kialakulásakor: sok esetben a technika sajátosságainak, működési elvének megfigyelése után „felcímkézték” egy magyar névvel, amelyről azonosítható, felidézhető lett a technika – sok esetben pedig ez kiegészült a külföldi szakirodalomból kölcsönzött elnevezések magyar fordításával.⁸⁵ A legnagyobb különbség azonban, hogy itt a technika végrehajtása és a magyar elnevezése között eleve nincs meg, vagy mire hazánkig elért, már elveszett az eredeti japán név.

Ebből fakadóan a *jūdō*terminológia problémájához hasonló, ám kiindulópontjában teljesen ellentétes helyzet állt elő: a mai *jūjutsu*ban rendelkezünk egy széles körű technikai repertoárral, ezek magyar elnevezéseivel és a reményteljes feltételezéssel, hogy ezek a technikák valamely ősi japán *jūjutsu*iskolában még megtalálhatók az eredeti japán nevükön. Tulajdonképpen egy fordított irányú megismerési folyamat ez, amelyben a már ismert, magyar elnevezésű technikákat kell visszafejteni a japán gyökereikig. Ekkor meg kell keresni a modern *jūjutsu*iskola klasszikus gyökereit és az eredeti technikákat azonosítva megtalálni az elnevezéseket. Ehhez persze feltétlenül szükséges az adott iskola történelmi ismerete és elegendő forrás az eredeti iskola japán nyelvi anyagaihoz.

⁸³ Vö. Gottner 2019: 243–244; Vincent 1932: 177–178; Kelemen 1984: 16.

⁸⁴ Vö. Cselótei 1920; Országos Testnevelési Tanács 1926; Vincze 1951; Galla 1960; Kelemen 1983; Vikartóczy 1998.

⁸⁵ Gottner 2020: 116–119.

A korábban ismertetett Nihon Tai Jitsu esetében például Mochizuki Minoru mester Yōseikan iskolájánál érdemes kezdeni a kutatást, következő lépésként pedig (a Yōseikan alapját képező) Daitō-ryū *aikijūjutsu* és Gyokushin-ryū *jūjutsu* iskolákban vizsgálni a technikákat – azok japán elnevezéseivel együtt.⁸⁶ Kelemen *jūjutsu*iskolájánál viszont nehezebb a helyzet: a technikák egy szintén nyugati alapítású iskolából, a Jūkō-ryūből erednek, amelyet viszont a Kōdōkan *jūdō* és a Gōjū-ryū *karate* keverékéből hoztak létre.⁸⁷ Kézenfekvő tehát, hogy itt ezeknek az iskoláknak a terminológiáját használjuk fel.⁸⁸

Amennyiben az eredeti japán iskola tananyagának és terminológiájának feltérképezése teljes mértékben nem lehetséges, vagy nem ad kielégítő eredményt az alkalmazott technikák neveit illetően, úgy az is járható út, ha a fordító egy másik, rokon iskolából „kölsönveszi” az adott technika japán elnevezését. Végső megoldásként akár az is elképzelhető, hogy egy a *jūjutsu*terminológiában jártas nyelvész ad egy új, japán elnevezést – kvázi „visszafordítja” a magyar terminológiát japánra. Ez azonban az autentikusság érdekében inkább kerülendő.

A probléma mindenesetre bonyolult, hiszen amíg a *jūjutsu* iskolákra van szakadva, addig nincs más út, mint az adott iskolák gyökereinek a feltérképezése – különben nincs értelme a hazai *jūjutsu* kapcsán „autentikus” vagy akár csak „japán” harcművészetről beszélni. Az más kérdés, hogyha egy egységes, iskolafüggetlen terminológiát akarunk létrehozni, amely minden résztvevő – jelen esetben az MSJJSZ összes tagszervezete – által közérthető és alkalmazható, akkor az iskolaszpecifikus megközelítés nem lehetséges. Ehelyett egy olyan standardizált formára kell törekedni, amelynek alapjaival lehetőleg minden *jūjutsuka*⁸⁹ tisztában van, vagy legalábbis könnyedén hozzáférhető számára. Ez sajnos, a *jūjutsu* tagoltságából eredően nem lehetséges úgy, hogy egyetlen konkrét iskolából indulunk ki.

Út egy egységes terminológia felé

Az MSJJSZ megalakulásának kifejezett célja, hogy egyesítse a különböző iskolákat egyetlen versenyszabályzat alatt, amelynek rendezvényein stílusfüggetlenül

⁸⁶ Lásd 60. jegyzet.

⁸⁷ Lásd 42 jegyzet (Kelemen 1984: 16).

⁸⁸ Tulajdonképpen a Kelemen-féle magyar terminológiában pontosan ez történt: a Vincze Tibor és Galla Ferenc munkásságán alapuló magyar *jūdō*terminológiát egészítette ki a korabeli magyar *karate* különböző elemeivel. Az iskola japán terminológiájának nagy része szintén a *jūdō* és a *karate* szókészletéből származik (Lásd 45., 55–58. jegyzet).

⁸⁹ *Jūjutsuka* 柔術家 a *jūjutsu* gyakorlásával – akár professzionális, akár amatőr szinten – foglalkozó személy.

indulhat minden versenyezni vágyó.⁹⁰ Ennek megfelelően az egységes vizsgaanyag terminológiájának is egységesnek, iskoláktól függetlennek kell lennie.

A standard változatnak éppen ezért a legelterjedtebb, minden iskola által ismert és könnyen hozzáférhető technikai elnevezéseken kell alapulnia: a már régóta kodifikált, gyakorlatban sikeresen bizonyított nemzetközi rendszerek terminológiája megfelelő referenciaként szolgálhat egy ilyen rendszer kidolgozásához. Fontos továbbá figyelembe venni, hogy a vizsgaanyag nem egy újabb *jūjutsu*iskolának, hanem egy egységes szabályrendszernek, a versenyszabályok keretein belül alkalmazott technikáknak az összességéből született. Ebből kifolyólag a terminológiának is az MSJJSZ versenyszabályainak, a versenyein használt technikáknak a megnevezésére és fordítására kell törekednie. Más szóval az új terminológiának nemcsak stílusfüggetlennek, de a versenyszabályokkal is kompatibilisnek kell lennie.

Jelenleg az MSJJSZ versenyszabályzata három nagy versenykategóriát foglal magába.⁹¹ Ezek az álló- és földharcot egyaránt tartalmazó „Fighting System”, a kizárólag földharcra összpontosító „Ne-Waza System” és az önvédelmi technikákat értékelő „Duo System” versenyszámokból állnak.⁹² A vizsgaanyagnak – és persze annak terminológiájának – mindhárom versenyszabály igényeit ki kell elégítenie. A terminológia kidolgozása során azonban világossá vált, hogy mindhárom szabályrendszer egyedi megközelítést igényel, mindnek megvan a maga sajátosságai, megoldásra váró problémái. Ezeket az alábbiak szerint igyekszem orvosolni.

1. Fighting System: jūdō és karate

A Fighting System szabályrendszere a modern versenykarate technikáit kombinálja a Kōdōkan *jūdō* dobás- és földharctechnikáival: a küzdelem első szakaszában a *karate*ből is ismert ütés- és rúgástechnikák alkalmazása a cél, a második szakaszban pedig a *jūdō*ban is alkalmazott dobás-, feszítés- és fojtástechnikák alkalmazhatók. Amennyiben a versenyzők a földre kerülnek, megkezdődik a harmadik szakasz, ahol földharc során próbálják leszorítással, fojtással vagy ízületi feszítésekkel feladásra kényszeríteni az ellenfelet.⁹³

⁹⁰ Fightermagazin 2015: *MÉRFÖLDKŐ: Megalakult a Magyar Sport Ju-Jitsu Szakszövetség.*

⁹¹ MSJJSZ 2019: *Versenyszabályok.*

⁹² Van egy negyedik versenyszám, az önvédelmi koreográfiát díjazó úgynevezett „Show System”, ez azonban technikailag nem különbözik a „Duo System” rendszerétől, így a jelen munkámban nem tekintem külön kategóriának.

⁹³ MSJJSZ Fighting System 2020: 6–7.

Mivel természetéből adódóan a szabályrendszer a Kōdōkan *jūdō*ban is ismert dobástechnikákat teszi lehetővé, kézenfekvő, hogy ezeknek a technikáknak az elnevezéseit a *jūdō*ból kölcsönözzem. A Kōdōkan *jūdō* technikai anyaga és terminológiája logikusan rendszerezett és egységes. Technikai elnevezései lényegre törőek, és eléggé elterjedtek ahhoz, hogy *jūjutsu*iskolától függetlenül mindenki ismerje őket. Éppen ezért a dobás- és földharctechnikák megnevezéséhez a vizsgaanyagban a Kōdōkan *jūdō* terminológiáját használom fel.

Mivel a modern *jūjutsu* ütés- és rúgástechnikái a *karatéból* származnak (illetve a kérdéses vizsgaanyagban is egyértelműen ezek a technikák találhatók meg), így ennek a terminológiai szegmensnek a kidolgozásához a *karate* ismert kifejezéseit használom fel kiindulási alapként, bízva abban, hogy ezek is vannak annyira elterjedtek a magyar gyakorlók körében, mint a *jūdō*technikák.⁹⁴ Sajnos azonban, a *jūjutsu*hoz hasonlóan (ellentétben a *jūdō*val) a *karate* mint harcművészeti ág szintén sok iskolát foglal magába, így még ha a World Karate Federation olimpiai programba való bekerülése elő is segíti a standardizálást, nincs a *karaténak* egyetlen, egységes technikai és terminológiai rendszere.⁹⁵

A World Karate Federation vizsgaszabályzatában nem részletezi a technikákat és azok elnevezését, azt minden esetben az adott *karate*iskolára bízva, így nekem is egy meglévő iskola terminológiája mellett kellett állást foglalnom.⁹⁶ Éppen ezért a modern *karate*iskolák közül a legrégebb és mind hazánkban, mind a világon legszélesebb körben ismert Shōtōkan *karate* 松濤館空手 terminológiájának átvételét ítéltem a legjobbnak, bízva abban, hogy az iskola technikai és alakifejezései nem ismeretlenek a legtöbb gyakorló számára.

Természetesen előfordulhatnak a sport*jūjutsu* anyagában olyan technikák is, amelyek a Shōtōkan iskolában nem, más *karate*stílusokban (például az okinawai *karatét* és a japán *jūjutsu*t is magába olvasztó Wadō-ryū 和道流 iskolában) viszont megtalálhatók. Ebben az esetben nem okoz problémát, hogy más *karate*iskolák terminológiáját adaptáljam, ügyelve azonban arra, hogy ezek

⁹⁴ Ahogyan a történeti összefoglalóban is láthattuk, ez nem precedens nélküli a hazai terminológiában. Lásd 55–58. jegyzet.

⁹⁵ Ezzel a problémával bővebben is foglalkoztam a *X. Közel s, Távolság* (angolul *Near and Far*) nemzetközi konferencián tartott előadásomban. Ennek az anyagából *A brief introduction to the development of karate-terminology* címmel küldtem be angol nyelvű publikációm, a konferencia előadásaiból megjelenő (jelen sorok írása közben még készülöben lévő) tanulmánykötetbe.

⁹⁶ Lásd WKF 2020: 11–12.

mindegyike a World Karate Federation által elismert úgynevezett *daiyon ryūha* 大四流派 közé tartozzon.⁹⁷

2. Ne-Waza System: a japán jūjutsu és a brazil jiu-jitsu

Mind a vizsgaanyag, mind pedig a versenyszabályzat megalkotása során az MSJJSZ számára komoly problémát okozott rokon iskolájának, a brazil jiu-jitsu anyagának integrálása, amelynek gyakorlói a kezdetektől fogva részt vettek a szövetség versenyein, különösképpen annak földharc (*ne waza* 寝技) versenyszámában.⁹⁸ A brazil jiu-jitsu (más néven „Gracie jiu-jitsu”) az 1920-as években alakult ki, amikor a Kōdōkan *jūdō*mester Maeda Mitsuyo 前田光世 Brazíliába utazott, és *jiu-jitsu* néven kezdte el oktatni küzdőstílusát a Gracie családnak.⁹⁹ Így habár a *jiu-jitsu* név a *jūjutsu* 柔術 egyik régebbi átírásán alapul, maga a stílus mind történelmileg, mind pedig technikailag közelebb áll a *jūdō*hoz 柔道.

A Gracie család stílusa elsöprő sikert aratott a kilencvenes évek elejétől kezdve megrendezett Ultimate Fighting Championship (UFC) gáláin, az úgynevezett Mixed Martial Arts (MMA) szabályrendszerű kettecharcküzdelmekben.¹⁰⁰ Ennek eredményeképpen a stílus (származási helyére utalva) „brazil jiu-jitsu” néven gyorsan terjedni kezdett a gálának otthont adó Egyesült Államokban, amely az oktatásmódszertanra és az alkalmazott terminológiára is rányomta a bélyegét.

Habár a brazil jiu-jitsu anyagában – különösen az alapoknál – szinte teljes technikai átfedés van a Kōdōkan *jūdō* földharcanyagával, az eredeti japán terminológia elveszett: helyette elsősorban az angol nyelvű, illetve a Gracie család által a brazil őshazában átalakított¹⁰¹ nevei léteznek a technikáknak. Nem túlzás kijelenteni, hogy az International Brazilian Jiu-Jitsu Federation (IBJJF) hivatalos szabályrendszerében meghatározott alaptechnikák, mint a *guard*, *mount*, *side*

⁹⁷ A *daiyon ryūha* 大四流派 magyarul „a négy nagy iskola” a modern japán *karate* négy legjelentősebb iskolájának: a Shōtōkan 松濤館, Gōjū-ryū 剛柔流, Shitō-ryū 糸東流 és Wadō-ryū 和道流 stílusoknak az összefoglaló elnevezése. A World Karate Federation az alábbi négy stílust ismeri el hivatalosan, és versenyszabályait is a négy iskola közös igényei alapján alakította ki – éppen úgy, ahogyan arra az MSJJSZ is törekszik napjainkban.

⁹⁸ Vö. MSJJSZ Ne-Waza System 2020: 13–18; IBJJF 2018: 19–22.

⁹⁹ Gracie Re. – Gracie Ro. 2001: 8–11.

¹⁰⁰ Gracie Re. – Gracie Ro. 2001: 3–5.

¹⁰¹ Ilyen például az úgynevezett „kimura” technika (eredeti japán nevén *gyaku ude garami* 逆腕絡), amely a híres *jūdō*bajnok Kimura Masahikóról 木村政彦 kapta a nevét: Kimura ezzel a karfeszítéssel győzte le Hélio Gracie-t 1951-ben a brazil fővárosban tartott hivatalos mérkőzésen (BJJ Eastern Europe 2020: 'My Judo' by Masahiko Kimura, His Story & Vision in His Own Words Part 2).

control, *north-south control*, *back control*, *knee on belly* stb.¹⁰² megegyeznek az olyan hagyományos *jūdō* technikákkal, mint (sorrendben) a *dō jime* 胴絞,¹⁰³ *tate shihō gatame* 縦四方固, *yoko shihō gatame* 横四方固, *kami shihō gatame* 上四方固,¹⁰⁴ *ura gatame* 裏固,¹⁰⁵ *uki gatame* 浮固 stb.,¹⁰⁶ csupán a terminológia különbözik (lásd XI. melléklet).

Hiába alkalmazható azonban az eredeti japán nyelvű terminológia ezekben az esetekben, ha alapvetően az a cél, hogy mind a japán *jūjutsu* és *jūdō*, mind a brazil jiu-jitsu gyakorlói számára (akik nem is használják a japán nyelvi kifejezéseket az edzéseiken) egyértelmű és követhető legyen a terminológia nyelvezete. A többi versenyszabályzattól és vizsgarésztől eltérően, az a kényelmetlen helyzet állt elő, hogy egy japán eredetű harcművészet anyagának meg kell felelnie egy technikailag szinte azonos, ám kulturálisan teljesen eltávolodott partner igényeinek.¹⁰⁷

A kompromisszum jegyében a kettős terminológia alkalmazása mellett döntöttem: kivételesen egyszerre adom meg ezekhez a technikákhoz a Kōdōkan *jūdō*-ból származó tradicionális japán és a brazil jiu-jitsuban használt modern angol nyelvű terminológiát, ezzel mindenki számára érthetővé téve a technikai anyagot. Különösen ajánlott az angol kifejezések alkalmazása annak érdekében, hogy a brazil jiu-jitsu jelenlétével is egyéges maradjon a földharcspecifikus terminológia.

Mint külön harcművészeti stílus, a brazil jiu-jitsu számos új, eddig ismeretlen technikai megoldást kodifikált a rendszerében, amelyek a Kōdōkan *jūdō*-ban vagy más, tradicionális *jūjutsu*-iskolákban nem voltak megtalálhatók, vagy nem voltak elismerve külön technikákként, saját elnevezésekkel. Ilyenek példának okáért az úgynevezett *half guard*, *back mount*, *sweep* stb.¹⁰⁸ technikák: ezek Japánba visszakerülve jövevényszavakként (*gairaigo* 外来語), az angol kiejtés

¹⁰² IBJJF 2018: 19–22.

¹⁰³ Vö. Gracie 2001: 62–65; Sasaki 1907: 119–120.

¹⁰⁴ Vö. IBJJF 2018: 19–21; Kano 2013: 113–116.

¹⁰⁵ Vö. IBJJF 2018: 22; Mifune 1958: 130–131.

¹⁰⁶ Vö. IBJJF 2018: 20; Sasaki 1907: 127–128.

¹⁰⁷ Lehetne természetesen azzal érvelni, hogy annak kell alkalmazkodni, aki csatlakozni szeretne, ám fontos észben tartani, hogy MSJJSZ alapvető célja a „szekértáborok” közti konfliktusok megszüntetése, nem pedig elmélyítése. Hazánkban a *jiu-jitsu* fogalmának új értelmet és gyakorlóbázist adó brazil jiu-jitsu komoly alappillére (már csak a nevezési díjak tekintetében is) a földharc-szabályrendszerű küzdelmeknek, amit a MSJJSZ nem hagyhat figyelmen kívül. Nem ez az első eset, amikor a sportpolitika megköti a kutató kezét, akinek ilyenkor a megfelelő kompromisszumra kell törekednie, hogy a legtöbbet hozhassa ki a helyzetből.

¹⁰⁸ IBJJF 2018: 20–23.

alapján *katakana* 片仮名 átírásban honosodtak meg, mint *hāfu gādo* ハーフガード, *bakku maunto* バックマウント, *suīpu* スイープ stb.¹⁰⁹

Ezeket az eredeti, angol nevükön hagyom meg a terminológiában: a *katakanával* átírt változat jelentésében azonos az eredetivel, ezért tulajdonképpen elhagyható. A kifejezések lefordítása japán nyelvre pedig nem az egységesítést szolgálná, hanem csak egy újabb japán nyelvű változatot jelentene a már amúgy is szétdarabolt *jūjutsu*terminológiában. Az mindenestre már önmagában is izgalmas nyelvészeti kérdés, hogyan fognak ezek a jövőben integrálódni a japán harcművészetek egészébe, vagy éppen ellenkezőleg, milyen mértékben fogják megváltoztatni azt.

3. Duo System: aikidō és goshinjutsu

Az MSJJSZ egyetlen nem küzdelmi versenyszáma az úgynevezett „Duo System”. Ebben nem egyének, hanem két főből álló csapatok versenyeznek egymással hasonló elbírálás szerint, mint a *jūdō*versenyek „formagyakorlat” (*kata* 形) számában. A Duo System során a versenyzők különböző, szabadon választható önvédelmi módszereket (*goshin jutsu* 護身術) mutatnak be meghatározott támadási módokra.

A támadások három csoportra oszthatók: „fogástámadások, átkaroló és fojtástámadások”, „ütés- és rúgástámadások”, végül pedig „fegyveres támadások”, amelyekből csoportoként négy különböző támadási formára kell önvédelmi technikákat bemutatni.¹¹⁰ A kidolgozott vizsgaanyag „Yakusoku waza” 約束技 elnevezésű szegmense ehhez igyekszik igazodni, minden kategóriában megadva néhány alapvető önvédelmi technikát, amelyre (mintegy gondolatébresztő jelleggel) a vizsgázók kiindulási alapként, mintaként tekinthetnek saját preferált anyaguk kialakításához.

Maguk a versenyszámban meghatározott támadások megnevezése nem jelent különösebb gondot. Mind a *Kōdōkan jūdō* tradicionális *jūjutsu*technikákat megőrző *Kime no kata* 極の形,¹¹¹ mind pedig a modern önvédelemre kifejleszt-

¹⁰⁹ A Japánba kerülő harcművészeti terminológia további nyelvészeti kutatásokat igényel a jövőben, a vonatkozó szakirodalom vizsgálatával. Egyelőre egy tokiói brazil jiu-jitsu edzőterem honlapján közzétett szöveget használtam referenciaként a jelenség bemutatására (Hiruma-dojo 2020: *Tokushū yōgo*).

¹¹⁰ MSJJSZ Duo System 2020: 5.

¹¹¹ A *Kime no kata* a kor klasszikus *jūjutsu*iskoláinak önvédelmi technikáit őrzi meg. Kidolgozását 1906-ban kezdték meg a *jūdō*alapító Kanō Jigorō és több klasszikus iskola vezető mestereinek közreműködésével az 1895-ben alapított Dai Nippon Butokukai 大日本武徳會 égisze alatt (Kodokan Kata Textbook 2014: 1).

tett formagyakorlata a Kōdōkan goshinjutsu 講道館護身術,¹¹² valamint a mai Aikikai *aikidō* 合気会合気道 anyagában úgyszintén bőven találhatóak kodifikált elnevezések a különböző fogások, megragadások, fegyveres támadások megnevezésére.¹¹³

Az igazi fejtörést ebben az anyagrészen azonban az okozza, hogy a *jūdō*, a *karate* és a brazil jiu-jitsu technikáin felül a vizsgaanyag „ízületi feszítések” (*kansetsu waza* 關節技) része magában foglalja a hagyományos *jūjutsu* technikák széles tárházát, amelyeket veszélyességük miatt e stílusok küzdelmi számaiból eltávolítottak – mivel általában ízületi feszítésekkel elért dobásokról beszélünk, amelyeket nem lehet biztonságosan alkalmazni. Így, ha a versenyszabályzatban nem is, a vizsgaanyagban számos olyan technika található, amelyek a különböző *jūjutsu* iskolákban megannyi változatban és elnevezéssel léteznek.¹¹⁴ Egy egységes terminológiához viszont ezeknek is standard kiindulási alapot kell találni.

A már említett *aikidō*, amely a *jūdō*hoz hasonlóan a hagyományos *jūjutsu* egy modern aspektusát képviseli,¹¹⁵ szerencsére számos technikát megőrzött a *jūjutsu*ból, amelyek nagy része széles körben ismert és elterjedt, mint például a *kote gaeshi* 小手返, *shihō nage* 四方投, *irimi nage* 入身投, *kaiten nage* 回轉投 stb. technikák.¹¹⁶ Van azonban néhány olyan alaptechnika is, amelynek eredetileg nem volt konkrét elnevezése. Ez főleg annak tudható be, hogy az *aikidō* alapítója Ueshiba Morihei 植芝盛平 már egészen a kezdetektől fogva¹¹⁷ technikai rendszerezés, kidolgozott tanítási módszer és ezzel együtt nagyrészt technikai elnevezések nélkül oktatta harcművészetét.¹¹⁸

Az Aikikai szervezet nagy erőfeszítéseket tett az alapító technikáinak rendszerezésére és a hozzátartozó terminológia kidolgozására. Különösen problémás azonban az *aikidō* öt bázistechnikája, amelyeknek nem nevük, hanem csupán számuk van, úgymint „első tanítás” (*ikkyō* 一教), „második tanítás” (*nikyō* 二教), „harmadik tanítás” (*sanykō* 三教), „negyedik tanítás” (*yonkyō* 四教) és

¹¹² A Kōdōkan goshinjutsu formagyakorlatot 1956-ban dolgozták ki, a kor önvédelmi követelményeinek (pl. pisztoly elleni védekezés) kielégítésére. Egyik legismertebb kulcsfigurája Tomiki Kenji, aki az Ueshiba Morihei-től tanult *aikijūjutsu* 合気柔術 (később: *aikidō*) technikáit is beleépítette a formagyakorlatba, ezzel megteremtve az átmenetet a *jūdō* és az *aikidō* között (Kano 2013: 192; Tomiki 1958: 3–4).

¹¹³ Vö. Kano 2013: 173–203; Tomiki 1958: 5–7; Uesiba K. – Uesiba M. 2005: 5–7; Ueshiba 2007: 5–9.

¹¹⁴ Lásd 9. jegyzet.

¹¹⁵ Szabó 2015: 195; Pranin 2010: 39–41.

¹¹⁶ Uesiba K. – Uesiba M. 2005: 5–7.

¹¹⁷ Ezt több korai Ueshiba-tanítvány is megerősíti Stanley Pranin velük készített interjúiban (Pranin 2010: 53, 64, 121–122, 138, 162, 187).

¹¹⁸ Ezt alátámasztja továbbá, hogy Ueshiba Morihei könyveiben sem találhatóak technikai elnevezések, csupán a támadások nevei és a technikák végrehajtásához mellékelt magyarázatok (vö. Ueshiba 1933; Ueshiba 1938; Ueshiba 1954).

„ötödik tanítás” (*gokyō* 五教).¹¹⁹ Ezek a meglehetősen absztrakt elnevezések nem sokat árulnak el egy technika mibenlétéről – amelyek ráadásul az Aikikai *aikidō* sajátjai –, így nem alkalmasak egy standard *jūjutsu* terminológiához.

Szerencsére, ezeknek a technikáknak vannak alternatív elnevezései is: Tomiki Kenji 1954-es *Jūdō taisō: Jūdō genri ni yoru „Aiki no waza” no renshūhō* 柔道体操柔道原理による「合気の技」の練習法 című könyvében található meg talán a legkorábbi kísérlet ezeknek az alaptechnikáknak rendszerbe foglalására és közérthető megnevezésére. A *kyō* 教 szuffixummal ellátott *ikkyō-gokyō* terminológia helyett Tomiki (sorrendben) az *ude osae* 腕押, *kote mawashi* 小手回, *kote hineri* 小手捻, *tekubi osae* 手首押 és az *ude nobashi* 腕伸 elnevezéseket használta.¹²⁰ Érdekes módon ugyanez a terminológia található meg Ueshiba Kisshōmaru 植芝吉祥丸 és Ueshiba Moriteru 植芝守央 *Aikikai aikido I. Alaptechnikák* című könyvében a fentebb ismertetett *ikkyō-gokyō* megnevezések mellett, mintegy kiegészítésképpen.¹²¹

Ez alapján megkockáztatom a feltételezést, hogy Tomiki terminológiáját az Aikikai *aikidō* is sajátjának fogadta el. Ebből kifolyólag ezek az elnevezések – mivel a technikákat megfelelően leírják, és az Aikikai által széles körben elérhető – standardnak tekinthetők. Így magam is alkalmasnak találtam őket ahhoz, hogy a klasszikus *jūjutsu* önvédelmi technikák terminológiájához adaptáljam Tomiki gyakorlatias elnevezéseit az Aikikai többi, kodifikált terminológiájával egyetemben.

Természetesen fölmerülhet ellenérvként, hogy ez a *jūdō* és az *aikidō* technikai elnevezéseiből összeválogatott „hibrid” már tulajdonképpen nem is nevezhető *jūjutsu*nak. Ne feledjük azonban, hogy a technikák – és a terminológia nagy része úgyszintén – mind a *jūdō*, mind pedig az *aikidō* esetében a klasszikus *jūjutsu*wiskolákig vezethető vissza, szinte minden aspektusuk (az új név ellenére) a *jūjutsu*ból ered. Úgy is felfoghatjuk, hogy ez a két „gyermek” a *jūjutsu*nak összegezte, egységesítette és modernizálta annak technikáit és terminológiáját, amelyre az újonnan megszülető úgynevezett „sport*jūjutsu*” különösebb ellenérzések nélkül támaszkodhat: hiszen mindaz, amire építkeznek, a saját hagyományain alapul.

¹¹⁹ Ezek az elnevezések az *aikidō* alapjául szolgáló Daitō-ryū *aikijūjutsu* iskolából származnak, ahol ma öt nagy technikai csoportot különböztetnek meg, *ikkajō* 一ヶ条, *nikajō* 二ヶ条, *sankajō* 三ヶ条, *yonkajō* 四ヶ条 és *gokajō* 五ヶ条 néven (Pranin 2010: 53, 64, 121).

¹²⁰ Tomiki 1954: 2–4, 128–153.

¹²¹ Vö. Tomiki 1954: 128; Uesiba K. – Uesiba M. 2005: 7.

Az új *jūjutsu*terminológia magyarra fordítása

Ahogy arról korábban szó volt, a *jūjutsu* esetében rendelkezünk egy gazdag magyar terminológiával, amelyhez viszont nincs egységes, hiteles japán terminológiánk. Azzal azonban, hogy – az előző részben ismertetett módon – ez az akadály elhárult, természetesen fölmerül ennek az új, standard japán terminológiának a magyarra fordítása is.

Több lehetőség is kínálkozott: őrizzem meg a jelenlegi, Kelemen és Vikartóczky által kidolgozott terminológiát, és ezeket párosítsam az újonnan tisztázott japán kifejezésekhez? Esetleg annak a japán szakzsargonnak, amelyekből az MSJJSZ terminológiáját felépítettem (*jūdō*, *karate*, *aikidō*) vegyem át a már meglévő és elterjedt magyar fordítását? A szövetséggel összhangban egy harmadik opciót választottunk, amelyben az újonnan kialakított japán terminológiához „tisztá lapot kezdve” az eredeti jelentéseknek jobban megfelelő, új fordítást dolgozok ki. Ennek módjáról és alapelveiről a *jūdō*terminológia fordításáról szóló korábbi tanulmányomban már hosszabban írtam.¹²²

Röviden összefoglalva, itt is ugyanúgy vannak helyes vagy szinte helyes fordítások, amelyek csak apró módosításokat igényelnek, helytelenek, amelyek teljes cserére szorulnak, és hibás analógián alapuló inkonzisztens fordítások, amelyeket egyszerűen rendbe kell rakni.¹²³

Lényeges különbség viszont, hogy mivel nem egy esetleges szótárról van szó, hanem egy vizsgaanyag szöszedetéről, így nincs lehetőség bármiféle magyarázatot is fűzni a fordításokhoz, csakis a technikák magyar nyelvű „felcímkézése” kerülhet szóba. Éppen ezért, ahol esetleg nem helyes a fordítás, de megfelelő ekvivalensként szolgál, úgy – legalábbis amíg egy új, helyesebb változat el nem terjed – jobbnak látom meghagyni a meglévő ekvivalenst.¹²⁴

Ugyanakkor a reálián alapuló fordításoknál, ahol jelen keretek között nincs lehetőség a reáliák magyarázatára, nincs más választásom, mint hogy találjak egy hazánkban már jól ismert ekvivalenst a technika magyar nyelvű meghatározására.¹²⁵ Ez ugyan nem a legideálisabb, de a jelenlegi terminológiáknál mindenképpen járhatóbb út, ha az eredeti japán kifejezések jelentésének jobban megfelelő fordításokat szeretnénk meghonosítani.

¹²² Bár ez a munka kimondottan a *jūdō*terminológia kapcsán íródott, a tanulmányban megfogalmazott alapelvek sikeresen és könnyűszerrel adaptálhatók nemcsak a *jūjutsu*, de akár a *karate* és az *aikidō* magyar fordítására is (lásd Gottner 2020).

¹²³ Gottner 2020: 122–129.

¹²⁴ Gottner 2020: 129–131.

¹²⁵ Gottner 2020: 131–136.

Összefoglalás

Jelen tanulmányomban a korábbi kutatási eredményeket felhasználva felvázoltam egy viszonylag új harcművészetben alkalmazható japán és magyar terminológia kidolgozásának a módját és felmerülő nehézségeit. Mivel a japán *jūjutsu* egy új válfajáról van szó, röviden ismertettem a stílus kapcsán elterjedt különböző, helytelen átírásokat, annak lehetséges okait, kialakulását. Ezen felül megkíséreltem a leíró nyelvészet jegyében a hibás (ám mégis élő) változatokat kategorizálni, egyben megfelelő értelmezési kereteket és új funkciót is biztosítani számukra, amely nem okoz a továbbiakban félreértéseket, és nem buzdít az előíró nyelvészet szempontjából helytelen nyelvhasználatra a japán *budō*kultúrában belül.

Ennek értelmében a *jūjutsu* mint japán mércével helyes átírási forma továbbra is az ezt a stílust képviselő, klasszikus japán harcművészetet fémjelezheti. A *ju jitsu* írásmód a japán gyökerekkel rendelkező, de nyugati alapítású és székhelyű modern iskolákat jelentheti, míg a *jiu-jitsu* a napjainkban komoly népszerűségre szert tevő „brazil jiu-jitsu” megnevezésére utalhat.

Ezután összefoglaltam a magyar *jūjutsu*terminológia kialakulását és forrásait, amely egyben elvezetett a probléma gyökeréhez. Az első hiteles bemutatása a *jūjutsu*technikáknak Cselőtei Lajos 1920-as könyvéből származik, Ennek ellenére a magyar *jūjutsu*terminológia alapjait – a *jūdō*terminológiával egyetemben – Vincze Tibor és Galla Ferenc tették le, így kijelenthető, hogy mind a *jūdō*, mind a *jūjutsu* hazai szakzsargonja közös eredetre vezethető vissza.

Az első teljes *jūjutsu*terminológia Kelemen Istvánnak köszönhető, aki kiindulási alapnak Vincze és Galla terminológiáját használta, ám újításaival meg is haladta. Az ő nyomdokain haladva Vikartóczky Gusztáv bővítette és csiszolta a *jūjutsu*specifikus kifejezéseket a kilencvenes években – továbbá új japán kifejezéseket is megismertetett hazánkban Mochizuki Minoru Yōseikan iskolájából. Ugyanebben az időszakban Mellik Béla magyar fordítás nélküli, de szintén japán *jūjutsu*terminológiát hozott be Osano Jun eklektikus Nihon Jūjutsu iskolájának a meghonosításával. Tizenöt évvel később ezt követte az ugyancsak japán terminológiát tartalmazó Hiko-ryū iskola. A Magyar Sport Ju-Jitsu Szakszövetség 2015-ös megalakulása egyben magában hordozza annak a lehetőségét is, hogy új fejezetet nyisson mind a magyar, mind a japán *jūjutsu*terminológia hazai történetében.

A *jūjutsu* mint stílus több iskolából épül fel, ezeknek az iskoláknak pedig saját maguknak kell visszakeresniük japán gyökereiket, ha meg akarják újítani a terminológiájukat. A következő részben ennek a problematikájával foglalkoztam, illetve felvázoltam néhány módot arra, hogyan kivitelezhető egy iskola

japán kifejezéseinek a megreformálása a történeti összefoglalásban is említett iskolák módszereit és lehetőségeit kiemelve példaként.

A legtöbb iskolának élénk kutatómunkát kell folytatnia az eredeti japán iskola terminológiájának a feltárásában, illetve szükség szerint az azzal rokon stílusok kifejezéseit is kölcsönözheti, hogy a saját terminológiai hiányosságait kipótolja. Legrosszabb esetben elképzelhető a magyar elnevezésű technikák lefordítása japán nyelvre, ez azonban kerülendő, mivel nem lesz egyetlen hiteles japán iskolához sem köthető a végeredmény – ahelyett, hogy közelebb kerülnének a japán gyökerekhez, éppen ellenkezőleg: csak eltávolodnak tőle. Sajnos a fentebb ismertetett módszerek azonban nem megfelelőek az MSJJSZ terminológiájának a megalkotásához, mivel annak egységesnek, közérthetőnek és iskoláktól függetlennek kell lennie. A következő részben ennek a lehetséges kivitelezését tárgyaltam.

Mivel a vizsgaanyag (az iskola természetéből fakadóan) a versenyszabályzathoz igazodik elsősorban, ezért a terminológiát én is a szabályzattal összhangban kívántam megalkotni. A kifejezéseknél igyekeztem a modern *jūjutsu*hoz kapcsolódó legismertebb, standard változatot használni, amelyek megtalálhatók és/vagy tovább éltek a Kōdōkan *jūdō*, az Aikikai *aikidō* és a Shōtōkan *karate* terminológiájában.

A versenyszabályzat mentén a „Fighting System” versenyszámban használt technikákhoz a *jūdō* és a *karate* szakzsargonját kölcsönöztem. A földharcalapú „Ne-Waza System” versenyszám technikai anyagjához, a japán *jūdō* mellett, az ebben a küzdelmi versenyszámban kiemelkedő hatást gyakorló, „brazil jiu-jitsu” angol kifejezéseit is átvettem, párhuzamosan az eredeti, *jūdō*ban megtalálható technikai elnevezésekkel. A „brazil jiu-jitsu” tartalmaz azonban olyan angol nyelvű szakzsargont is, amely a hagyományos *jūdō* tananyagán már túlmutat (ezt pedig a japánok is az angoltól veszik át), így szükségesnek gondoltam az adaptálásukat, hiszen ezek a technikák a vizsgaanyagban is helyet kaptak.

A „Duo System” rendszerhez támpontként megadott támadásokhoz és alapvető önvédelmi technikákhoz pedig a *jūdō* kevésbé ismert (de ugyanúgy kodifikált) önvédelmi formagyakorlataiból, valamint az *aikidō* technikáiból építkeztem. Mindkét esetben Tomiki Kenji gyakorolt jelentős hatást e két ág szakzsargonjára, akinek szintén az állt szándékában, hogy a modern *jūjutsu* két legismertebb ágának (*aikidō* és *jūdō*) egyetlen egységesített terminológiát hozzon létre.

A japán terminológia kidolgozása mellett arra is lehetőséget kaptam, hogy ezeknek a magyar fordítását új alapokra helyezzem. Ezt a már korábbi tanulmányokban felvázolt irányelvek szerint tervezem kidolgozni. A legnagyobb megkötést a vizsgaanyag terjedelme jelenti: mivel ebben a kontextusban nincs lehetőség a szavak jelentésének a magyarázatára, bővebb kifejtésére, a japán

nyelvű kifejezések jelentéséhez legközelebb álló magyar nyelvű ekvivalens megtalálására kell törekednem.

Bízom benne, hogy a Magyar Sport Ju-Jitsu Szakszövetség a javaslataimat elfogadja, és az abban meghatározott kritériumoknak eleget téve publikálja majd hivatalos vizsgaanyagát, az általam javasolt kiegészítésekkel és fordításokkal. Az első lépéseket megtettem, most már rajtuk lesz a sor, hogy a történelmi és nyelvészeti vizsgálatom eredményeit, az ebből nyert tapasztalatokat megfogadják, és a gyakorlatba is átültessék.

Elsődleges források

- Adámy István 1985. *Kyokushin Karate*. Budapest: Zrínyi.
- Cselőtei Lajos 1920. *A japánrendszerű torna alapszabályai*. Budapest: Stephaneum Nyomda Rt.
- Galla Ferenc – Horváth István 1973. *Judo övvizsgák*. Budapest: Sport Kiadó.
- Galla Ferenc 1960. *Judo önvédelem*. Budapest: Sport Kiadó.
- Gracie, Renzo – Gracie, Royler 2001. *Brazilian Jiu-Jitsu: Theory and Technique*. Kanada: Invisible Cities Press.
- Gulyás Péter 1983. *Karate: Az alapoktól a feketeövig*. Budapest: Magánkiadás.
- Horváth József – Szabó Ferenc 1977. *Aiki jujitsu: a samuráj harcművészet*. Szombathely: Szabó Ferenc cop.
- IBJJF 2018. *Rule Book: General Competition Guidelines Competition Format Manual*. International Brazilian Jiu-Jitsu Federation. (Forrás: https://ibjff.com/wp-content/uploads/2019/05/IBJJF_Rules_Book_v5.1.1_en-US.pdf utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 06.)
- Iguchi Matsunosuke 井口松之助 1887. *Jūjutsu ken bō zukai hiketsu* 柔術劍棒圖解秘訣 [A dzsūdzsucu, kard-, és botvívás titkainak képes magyarázata]. Tokió: Kaishinrō 東京: 魁真楼.
- Kelemen István (et al. ed.) 2010. *25 éves a Magyar Ju Jitsu Szövetség Jubileumi Emlékkönyv: A szövetség fennállása 25. évfordulója alkalmából megjelent ünnepi kiadvány*. Magyar Ju Jitsu Szövetség. (Forrás: https://www.jujitsu.hu/letoltesek/Jubileumi_konyv%2025.pdf utolsó letöltés dátuma: 2020. 05. 11.)
- Kelemen István 1983. *Ju-jitsu, a modern önvédelem útja*. Budapest: Sportpropaganda Vállalat.
- Kelemen István 1984. *Ju-jitsu (nem csak) nőknek*. Budapest: Sportpropaganda Vállalat.
- Kelemen István 1986. *Bo-jitsu*. Budapest: Sportpropaganda Vállalat.
- Kodokan Kata Textbook 2014. *Kime no Kata*. Kodokan Judo Institute. (Forrás: http://kodokanjudoinstitutet.org/en/docs/kime_no_kata.pdf utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 07.)
- Koncz János – Galambos Péter – Kira Péter 1982. *Karate, sportkarate (A küzdelem művészete)*. Budapest: ILV.
- Kondō Katsuyuki 2000. *Daito-ryu Aikijujutsu Hiden Mokuroku Ikkajo*. Tokió: Aiki News.
- Lindsay, Thomas – Kanō Jigorō 1888. „Jiu-jitsu (柔術): The old samurai art of fighting without weapons.” *Transactions of the Asiatic Society of Japan* XVI/II: 192–205.
- Mifune, Kyuzo 1958. *Canon of Judo: Principle and Technique*. Tokió: Seibundo–Shinkosha Publishing Co.

- MSJJSZ Duo System 2020. *Duo System Versenyszabályok*. Magyar Sport Ju-Jitsu Szakszövetség. (Forrás: <https://msjjsz.hu/wp-content/uploads/2020/02/Duo-System-versenyszab%C3%A1lyok-2020.pdf> utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 07.)
- MSJJSZ Fighting System 2020. *Fighting System Versenyszabályok*. Magyar Sport Ju-Jitsu Szakszövetség. (Forrás: <https://msjjsz.hu/wp-content/uploads/2020/02/Fighting-system-versenyszab%C3%A1lyzat-2020-01-02.pdf> utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 04.)
- MSJJSZ Ne-Waza System 2020. *Jiu-jitsu Ne Waza System Versenyszabályok*. Magyar Sport Ju-Jitsu Szakszövetség. (Forrás: https://msjjsz.hu/wp-content/uploads/2020/02/Ne-Waza-System-Szab%C3%A1lyk%C3%B6nyv_full_2020-1.pdf utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 07.)
- Országos Testnevelési Tanács 1926. *Támadó és védősportok: Cselgáncs (jiu-jitsu)*. [Testnevelési utasítás II. rész: Testnevelési és Sportágak 6-C.] Budapest: Stádium Sajtóvállalat és Részvénytársaság.
- Osano Jun 小佐野淳 2006. *Zusetsu jūjutsu 図説柔術 [Nihon Jūjutsu Illustrated]*. Tokió: Shinkigensha 東京: 新紀元社.
- Sasaki Kichisaburo 1907. *Djudo: a japán dzsiu-dzsicu tökéletesített módszere*. Ford. Speidl Zoltán. Budapest: Hornyánszky.
- Tanaka Kōshirō 田中光四郎 2012. *Hiko-ryū taijutsu mokuroku waza kaisetsu 日子流体術目録技解説 [The Hikoryu Taijutsu Mokuroku-waza]*. Tokió: Sōjinsha 東京: 壮神社.
- Ueshiba Morihei 植芝盛平 1954. *Aikidō maki no ichi 合気道巻之壹 [Az aikidō első tekerese]*. (Forrás: <https://www.aikidosangenkai.org/downloads/aikido-maki-no-ichi.pdf> utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 07.)
- Ueshiba Moritaka [Morihei] 植芝守高 (盛平) 1933. *Aikijūjutsu densho 合気柔術傳書 [Az aikidzszudzucu írott átadása]*. (Forrás: <https://www.aikidosangenkai.org/downloads/aikijujutsu-densho-moritaka-ueshiba.pdf> utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 07.)
- Ueshiba Moritaka [Morihei] 植芝守高 (盛平) 1938. *Budō 武道 [A harc útja]*. (Forrás: <https://www.aikidosangenkai.org/downloads/budo-1938-moritaka-ueshiba.pdf> utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 07.)
- Uesiba Kissómaru – Uesiba Moriteru 2005. *Aikikai aikido I. Alaptechnikák*. Budapest: Szenszár.
- Uesiba Moriteru 2007. *Aikikai aikido II. Haladó technikák*. Budapest: Szenszár.
- Vikartóczy Gusztáv 1996. *Az önvédelem iskolája: a nihon tai jitsu Magyarországon*. Budapest: Amon.
- Vikartóczy Gusztáv 1998. *Modern önvédelem ősi alapokon*. Budapest: Antik.
- Vincent T. [Vincze Tibor] 1932. „A dzsiu-dzsicu.” In: Pálffy György (szerk.): *Sport és játék*. Budapest: Enciklopédia. 171–179.
- Vincze Tibor 1951. *Fegyvernélküli önvédelem*. Budapest: Belügyminisztérium kiadványa.
- Vincze Tibor 1957. *Cselgáncs (judo)*. Budapest: Sport Kiadó.
- WKF 2020. *Karate Competition Rules*. World Karate Federation. (Forrás: https://www.wkf.net/pdf/WKF_Competition%20Rules_2020_EN.pdf utolsó letöltés dátuma: 2020. 06. 04.)

Felhasznált másodlagos szakirodalom

- Gottner Richárd Gábor 2016. *A japán būdō-terminológia nyelvészeti vizsgálata a magyar kiadványokban*. Alapszakos szakdolgozat. Károli Gáspár Református Egyetem.
- Gottner Richárd Gábor 2018. *A japán jūdō és jūjutsu terminológia magyarra fordításának fejlődése és kérdései*. Mesterszakos szakdolgozat. Károli Gáspár Református Egyetem.

- Gottner Richárd Gábor 2019. „A japán jūdō-terminológia magyarra fordításának változásai a kezdetektől: Avagy djudótól a cselgáncsig.” In: Doma Petra – Takó Ferenc (szerk.): *„Közel, s Távol” IX*. [Az Eötvös Collegium Orientalisztika Műhely éves konferenciájának előadásai-ból 2018.] Budapest: Eötvös Collegium. 243–266.
- Gottner Richárd Gábor 2020. „A japán jūdō terminológia magyar fordításának problémái: támpontok egy szakzsargon megreformálásához.” *Távol-keleti Tanulmányok* 2019/2: 111–152. <https://doi.org/10.38144/TKT.2019.2.5>
- Inoue Shun 1998. „The Invention of Martial Arts: Kanō Jigorō and Kōdōkan Judo” In: Vlastos, Stephen (ed.): *Mirror of Modernity: Invented Traditions of Modern Japan*. Berkeley–Los Angeles–London: University of California Press. 163–173.
- Kano, Jigoro 2013. *Kodokan Judo*. Tokió–London–New York: Kodansha International.
- Klaudy Kinga 2006. *Bevezetés a fordítás elméletébe*. Budapest: Scholastica.
- Máté Zoltán 2007. „A japán nyelv latin betűs átírása – múlt és jelen.” In: *Japanisztikai konferenciák a Károli Gáspár Egyetemen 2005–2006*. 119–133.
- Pranin, Stanley 1991. *The Aiki News Encyclopedia of Aikido*. Tokió: Aiki News.
- Pranin, Stanley 1996. *Daito-ryu Aikijujutsu: Conversations with Daito-ryu Masters*. Tokió: Aiki News.
- Pranin, Stanley 2010. *Aikido Pioneers: Pre-War Era*. Tokió: Aiki News.
- Senga Toru 2003. „Dzsúdzsucu és dzsúdó Japán sportszavak magyar és nemzetközi vonatkozása-iról.” *Magyar Nyelv* 199: 193–204.
- Szabó Balázs 2012–2013. „A Cselgáncs történeti alapjai: Dzsúdzsucu a japán harcművészeti kutatásban.” *Kalokagathia* 1: 112–125.
- Szabó Balázs 2015. „The Art of Gentleness: Concept and Origins of Japanese Jūjutsu.” In: Melinda Papp (ed.): *Encounters with Japan: Japanese Studies in the Visegrad Four Countries*. Budapest: Eötvös University Press. 195–221.
- Tomiki Kenji 富木謙治 1958. *Kōdōkan Goshinjutsu 講道館護身術* [Kódókan önvédelmi technikák]. Tokió: Baseball Magazine-sha.
- Tomiki Kenji 富木謙治 1954. *Jūdō taisō: Jūdō genri ni yoru „Aiki no waza” no renshūhō* 柔道体操柔道原理による「合気の技」の練習法. [Dzsúdó torna: A dzsúdó elvein alapuló 'aiki technikák' gyakorlási módja] Tokió: Tōmondō.

Internetes források

- BJJ Eastern Europe 2020: *‘My Judo’ by Masahiko Kimura, His Story & Vision in His Own Words Part 2*. <https://www.bjjee.com/articles/my-judo-by-masahiko-kimura-his-story-vision-in-his-own-words-part-2/> (utolsó letöltés: 2020. 06. 06.)
- Fightermagazin 2015. *MÉRFÖLDKŐ: Megalakult a Magyar Sport Ju-Jitsu Szakszövetség*. <http://fightermagazin.hu/merfoldko-megalakult-a-magyar-sport-ju-jitsu-szakszovetseg/> (utolsó letöltés: 2020. 06. 04.)
- Hiruma-dojo 2020: *Tokushū yōgo*. <http://www.hiruma-dojo.com/words.html> (utolsó letöltés: 2020. 06. 07.)
- ISBA Budapest 2018. *A hivatalos vizsgaanyagunk*. <https://www.isba-pest.hu/cikkek/felnott-vizsgaanyag.html> (utolsó letöltés: 2020. 05. 25.)
- ISBA Miskolc 2018. *Vizsga anyag*. <http://www.isba.hu/cikkek/vizsga-anyag.html> (utolsó letöltés: 2020. 05. 25.)
- ISBA Miskolc: 2018. *Mellik Béla*. <http://www.isba.hu/cikkek/mellik-bela.html> (utolsó letöltés: 2020. 05. 25.)

- Japan Bujutsu exblog 2012. *Kokusai Suigetsujuku Bujutsu Kyōkai*.
<https://japanbujut.exblog.jp/19373365/> (utolsó letöltés: 2020. 05. 25.)
- Magyar Judo Szövetség 2019. *Gyebnár Ferenc tanácsa: jókor kell visszavonulni!*
<http://judo.hu/gyebnar-ferenc-tanacs-a-jokor-kell-visszavonulni?fbclid=IwAR0Ra1jCfU7X5YP9Px2PJSznmmyCjqGwPKMyDC3hEW19-1xKO9JxbuFg6Q> (utolsó letöltés: 2020. 05. 11.)
- MSJJSZ 2017. *EH 22/2017 (XI.26.)*.
<https://msjjsz.hu/elnoksegi-hatarozatok-2017/> (utolsó letöltés: 2020. 04. 29.)
- MSJJSZ 2019. *Tagszervezetek*.
<https://msjjsz.hu/category/tagszervezetek/> (utolsó letöltés: 2020. 05. 14.)
- MSJJSZ 2019. *Versenyszabályok*.
<https://msjjsz.hu/szabalyzatok-dokumentumok-versenyszabalyok/> (utolsó letöltés: 2020. 06. 04.)
- Nyest 2012. *Előírások az előírással szemben?*
<https://www.nyest.hu/hirek/eloirasok-az-eloirassal-szemben> (utolsó letöltés: 2020. 05. 02.)
- Seiken dōjō 2014: *Hiko-ryū taijutsu*
<https://www.seikendojo.hu/hiku-ryu-taijutsu> (utolsó letöltés: 2020. 11. 28.)

Mellékletek

I. melléklet

Cselőtei Lajos magyar elnevezéseinek és Iguchi Matsunosuke könyvéből az eredeti japán terminológiának az összehasonlítása. A technikák *rōmaji* átírása az eredeti könyvben található, *katakanával* megadott kiejtési útmutató (*furigana* 振仮名) alapján történt, így az eltérhet a *kanjik* ma ismert olvasási módjától.

Magyar elnevezés	Kanji	Rōmaji
Régies kéztámadás	突掛 / 御前捕	<i>Tsuki kake/gozen dori</i>
Régies háttámadás	襟投	<i>Eri nage</i>
I. Védekezés kéztámadás ellen	絹潜	<i>Kinu katsugi</i>
II. Védekezés kéztámadás ellen	打手	<i>Uchite</i>
III. Védekezés kéztámadás ellen	撞木	<i>Shumoku</i>
IV. Védekezés kéztámadás ellen	振解	<i>Furi hotoki</i>
V. Védekezés kéztámadás ellen	友車	<i>Tomo kuruma</i>
VI. Védekezés kéztámadás ellen	刈捨	<i>Karisute</i>
VII. Védekezés kéztámadás ellen	引落	<i>Hiki otoshi</i>
VIII. Védekezés kéztámadás ellen	小手返 / 御前捕	<i>Kote gaeshi/gozen dori</i>
IX. Védekezés kéztámadás ellen	行違	<i>Yuki chigai</i>
Védekezés hajtámadás ellen	手髪捕	<i>Tabusa dori</i>
I. Védekezés kardtámadás ellen	扱捕	<i>Mogi tori</i>
II. Védekezés kardtámadás ellen	小具足	<i>Kogusoku</i>

Cselőtei Lajos 1920. *A japánrendszerű torna alapgyakorlatai*. Budapest: Stephaneum Nyomda Rt. 150–157.

Iguchi Matsunosuke 井口松之助 1887. *Jūjutsu ken bō zukai hiketsu* 柔術劍棒 図解秘訣 Tokió: Kaishinrō. 36–85.

II. melléklet

Vincze Tibor *Fegyvernélküli önvédelem* című könyvének terminológiája, amely a későbbi *jūdō*terminológiájának az alapja, és a *jūjutsu*terminológia legelső változatának tekinthető. A technikákhoz csak magyar nyelvű elnevezések tartoznak, japán terminológiát a kiadvány nem tartalmaz.

Természetes állás	Válldobás	Lábszárdobás
Védőállás	Kaszálódobás (I)	Fejcsavar
Dülés előre	Keresztörés	Kaszálódobás (II)
Dülés hátra	Lábszárütés	Keresztesípódobás
Csúsztatott esés	Bütyökütés	Ollóbeugrás
Zuhanás	Karcsavar/keresztfogás	Toló gáncs ráugrás / Térdrúgás
Gurulás előre	Kiemelés	Egyoldalú/ellenoldalú felsőkulcs
Gurulás hátra	Kördobásos alkarütés	Csavar lerántás
Karkiszabadítások	Hátravetődés	Nyújtott feszítés
Csuklófeszítés	Külső gáncs / Külső gáncslökés	Bokadobás
Fordított csuklófeszítés	Keresztválldobás	Hátsó alkarfojtás
Nyújtott karfeszítés / Keresztfogás Oldalsó karfeszítés	Hátravetődés (II)	Hátsó hajtókafojtás
		Mellső keresztfojtás
Támasztott gáncsdobás	Vetődés térden álláson át	Keresztfojtás áthurkolással
Vállra emelés	Belső karfogásos csípődobás	Mellső puszta alsókarfojtás
Belső gáncsdobás	Lábfonás	Külső gáncslökés térdállásban
Fejen átdobás	Lábfölrántás	Elvezetés csukló- könyökfeszítéssel
Csuklócsavar	Lábszárátvetés	Kulcsfeszítés mint elvezető fogás

Vincze Tibor 1951. *Fegyvernélküli önvédelem*. Budapest: Belügyminisztérium kiadványa. 30–245, 257–260.

III. melléklet

Galla Ferenc *Jūdō önvédelem* című könyvének terminológiája, amely a *jūjutsu*-terminológia egyik előfutárának tekinthető. A technikákhoz csak magyar nyelvű elnevezések tartoznak, japán terminológiát a kiadvány nem tartalmaz.

Természetes alapállás	Kiemelés	Bütyökütés
Támadóállás	Karlesztés	Karcsavar
Védőállás	Fojtásfogás előlről	Állyomás
Csúsztatott esés	Fojtásfogás hátulról	Lábszárdobás
Gurulás előre	Rézsút leszorítás	Külső kardobás
Gurulás hátra	Rézsút leszorítás karpréssel	Lábkihúzás
Zuhanó esés	Csuklófogások védelei	Keresztválldobás
Csípődobás derékfogással	Csuklólesztés	Csuklócsavar
Kaszáló csípődobás	Külső csuklólesztés	Térdelő karrögzés
Válldobás	Karlesztéses/ könyöktámaszos csuklórögzés	Térdfelrántás
Emelő válldobás	Külső csuklócsavar	Előrebuktatás
Bokaingatás oldalt	Felső kulcs	Belső kaszálódobás
Fejenátdobás	Válltámaszos karlesztés	Ülő láblesztés
Bokalerántás	Lábbolló	Elvezetés karlesztéssel
Zsákdobás	Lábtámasz/térdrögzés	Kalaphúzás fejbe
Külső gáncsdobás	Fejcsavar/hajhúzás	Kabáthúzás karokra
Ujjlesztés	Kettős karlesztés	

Galla Ferenc 1960. *Judo önvédelem*. Budapest: Sport Kiadó. 68–240.

IV. melléklet

A Kelemen István által kidolgozott első magyar *jūjutsu*terminológia a *Ju-jutsu, a modern önvédelem útja* című könyvében. A technikákhoz csak magyar nyelvű elnevezések tartoznak, japán terminológiát a kiadvány nem tartalmaz.

Gurulás előre	Egyenes karlezárás	Lábkirántás
Gurulás hátra	Váll-rögzítés	Kardobás / Féltérdes dobás
Zuhanás előre	Csuklófogás és feszítés / Kar visszatörés	Ledöntés
Zuhanás hátra	Rúgás előre talppárnával	Ledobás
Zuhanás oldalra	Rúgás hátra sarokkal	Vetődéses aláfordulás
Szabadon zuhanás	Rúgás oldalt talpéllal	Csukló-vállrögzítés / Vállba zuhanás
Védekezőállás	Tédrúgás	Csípődobás
Jobbkezes egyenes ütés	Körrúgás fejre	Kaszáló csípődobás
Kétkezes egyenes ütés	Körrúgás sarokkal herére	Testdobás
Ütés ökölháttal fejre	Körrúgás hátra	Válldobás
Ütés ökölháttal plexus solarusra	Belső horogdobás	Kettős lábkirántás
Kalapácsütés	Lábsöprés	Csukló-könyökfeszítéses levitel
Ütés tenyérpárnával	Bokán pörgetés	
Ütés kézzel	Csuklófogásokból való szabadulás	Alkaros ledöntés
Ütés könyökkel	Karkulcs ledöntés hátra	Dobás karkulccsal
Alkaros ütés	Karrögzítés	Alkaros fojtás
„S” blokk	Csuklófeszítés	Combon karrögzítés
Csípőn pörgetés	Fejen átdobás	Lábtolás
Combtolós csípődobás	Féltérdes válldobás	Belső combdobás
Gyomorrúgás	Aláfordulás	Csuklódobás
Mögékerüléssel levitel	Kiemelés	Lábolló dobás
Féltérdes testdobás	Fejcsavar	Csuklócsavar

Kelemen István 1983. *Ju-jutsu, a modern önvédelem útja*. Budapest: Sportpropaganda Vállalat. 28–135.

V. melléklet

Kelemen István *jūjutsu*terminológiája a *Ju-jitsu (nem csak) nőknek* című kiadvány alapján. A *kanjikat* a tanulmány szerzője adta hozzá a kiadványban található *rōmaji* alapján (a könyvben található hibás *rōmaji* átírásokat jelen esetben a tanulmány szerzője javította).

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Nagy csípőfogás derékfogással	<i>Ō goshi</i>	大腰
Karfeszítés befogó lábon át	<i>Jūji gatame/ko uchi maki komi</i>	十字固/小内巻込
Karkulcs	<i>Ude garami</i>	腕絡
Térdrúgás	<i>Hiza geri</i>	膝蹴
Lábsöprés	<i>Ashi barai</i>	足払
Nagy belső horogdobás	<i>Ō uchi gari</i>	大内刈
Bokaingatás előre	<i>Sasae tsuri komi ashi</i>	支釣込足
Kis csípődobás	<i>Uki goshi</i>	浮腰
Válldobás	<i>Seoi nage</i>	背負投
Kaszáló csípődobás	<i>Harai goshi</i>	払腰
Lábtámaszos csípődobás	<i>Hane goshi</i>	跳腰
Rizsbáladobás/báladobás	<i>Tawara gaeshi</i>	俵返
Lábolló előlről és hátulról	<i>Kami uchi nage basami</i>	上内投挟
Támasztott gáncs dobás	<i>Tai otoshi</i>	体落
Oldalsó páros láb felrántás / Kettős lábfelrántás	<i>Sukui nage</i>	掬投
Hátsó csípőkiemelés	<i>Ushiro goshi</i>	後腰
Kézpörgetés	<i>Te guruma</i>	手車
Csípőpörgetés	<i>Koshi guruma</i>	腰車
Nyakdobás	<i>Kubi nage</i>	首投
Emelő válldobás	<i>Kata guruma</i>	肩車
Külső comblerántás	<i>Yoko wakare</i>	横分
Bokaingatás keresztlépéssel	<i>De ashi barai</i>	出足払

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Kaszáló körgáncs	<i>Ashi guruma</i>	足車
Combtámaszos csípődobás	<i>Ō guruma</i>	大車
Hátsó kaszáló gáncs	<i>Ō soto gari</i>	大外刈
Hátsó emelés, ejtés	<i>Ō soto otoshi</i>	大外落
Kis belső horogdobás	<i>Ko uchi gari</i>	小内刈
Hullámlejtés oldalra	<i>Yoko otoshi</i>	横落
Kis válldobás	<i>Ko kata guruma</i>	小肩車
Fejen átdobás I.	<i>Tomoe uchi/tomoe nage</i>	巴打/巴投
Fejen átdobás II.	<i>Yoko tomoe nage</i>	横巴投
Csuklódobás	<i>Kote gaeshi</i>	小手返
Könyöktörés	<i>Hangetsu waza</i>	半月技
Hátsó fojtás	<i>Ushiro jime</i>	後絞
Mellső keresztfojtás	<i>Kata jūji jime</i>	片十字絞
Csuklótörés	<i>Kote mawashi/kote gatame</i>	小手回/小手固
Dobás kézfej csavarral	<i>Tekubi osae</i>	手首押
90 fokos fordulattal végrehajtott dobás	<i>Kaiten nage</i>	回転投
Lábszárátforgatás	<i>Sumi gaeshi</i>	隅返
Kardobás	<i>Soto maki komi</i>	外巻込
Ollódobás	<i>Hasami gaeshi</i>	挟返
Hátsó horogledöntés	<i>Tani otoshi</i>	谷落
Kar-vállfeszítés	<i>Kannuki gatame</i>	門固
Páros lábkirántás	<i>Morote gari</i>	双手刈
Fordított keresztfojtás	<i>Gyaku jūji jime</i>	逆十字絞
Bokaingátás hátralépéssel	<i>Harai tsuri komi ashi</i>	払釣込足
Lábszárátforgatás	<i>Hikkomi gaeshi</i>	引込返
Térdingátás	<i>Hiza guruma</i>	膝車
Dobás lábkampóval	<i>Kawazu gake</i>	河津掛
Hátsó állás	<i>Kōkutsu dachi</i>	後屈立
Keresztfojtás	<i>Nami jūji jime</i>	並十字絞
Bokaingátás oldalt	<i>Okuri ashi barai</i>	送足払

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Hátsó keresztthurok	<i>Okuri eri jime</i>	送襟絞
Nagy külső horogdobás	<i>Ō soto gake</i>	大外掛
Csípődobás övfogással	<i>Tsuri goshi</i>	釣腰
Süllyesztett csípődobás	<i>Tsuri komi goshi</i>	釣込腰
Belső combdobás	<i>Uchi mata</i>	内股
Lábtámaszos csípődobás karhúzással	<i>Ude hane goshi</i>	腕跳腰
Hullámdobás	<i>Uki otoshi</i>	浮落
Hullámlerántás	<i>Uki waza</i>	浮技
Oldalsó csípőkiemelés	<i>Utsuri goshi</i>	移腰
Bokalerántás	<i>Yoko gake</i>	横掛
Kördobás	<i>Yoko guruma</i>	横車
Leszorítás oldalról	<i>Yoko shihō gatame</i>	横四方固
Elülső állás	<i>Zenkutsu dachi</i>	前屈立

Kelemen István 1984. *Ju-jitsu (nem csak) nőknek*. Budapest: Sportpropaganda Vállalat. 20–24, 47–136, 195–199.

VI. melléklet

Kelemen István *jūjutsu*terminológiája a *Bo-jitsu* című kiadványban található szótári rész alapján. A *kanjikat* a tanulmány szerzője adta hozzá a kiadványban található *rōmaji* alapján (a könyvben található hibás *rōmaji* átírásokat jelen esetben a tanulmány szerzője javította).

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Felfelé irányuló védés	<i>Age uke</i>	上受
Lábsöprés	<i>Ashi barai</i>	足払
Kaszáló körgáncs	<i>Ashi guruma</i>	足車
Keresztlépéses bokaingatás	<i>De ashi barai</i>	出足払
Küzdőállás / Természetes állás	<i>Fudō dachi</i>	不動立

Magyar elnevezés	Römaji	Kanji
Alsó söprő védés	<i>Gedan barai</i>	下段払
Egyenes ütés a hátullévő láb oldaláról indítva	<i>Gyaku tsuki</i>	逆突
Vállszélességű készenléti állás	<i>Hacihiji dachi</i>	八字立
Lábtámaszos csípődobás	<i>Hane goshi</i>	跳腰
Kaszáló csípődobás	<i>Harai goshi</i>	払腰
Bokaingatás hátralépéssel	<i>Harai tsuri komi ashi</i>	払釣込足
Ollóütés kétoldalról befelé	<i>Hasami uchi</i>	挟打
Lábszárátforgatás	<i>Hikkomi gaeshi</i>	引込返
Térdrúgás	<i>Hiza geri</i>	膝蹴
Térdingatás	<i>Hiza guruma</i>	膝車
Párhuzamos állás	<i>Heikō dachi</i>	並行立
Egyenes ütés fejre	<i>Jōdan tsuki</i>	上段突
Karfeszítés a befogó lábon át	<i>Jūji gatame</i>	十字固
Keresztvédés	<i>Jūji uke</i>	十字受
Küzdőpozíció	<i>Jiyū kamae</i>	自由構
Dobás lábkampóval	<i>Kawazu gake</i>	河津掛
Lovagló állás	<i>Kiba dachi</i>	騎馬立
Hátsó állás	<i>Kōkutsu dachi</i>	後屈立
Egyenes rúgás előre	<i>Mae geri</i>	前蹴
Köríves rúgás	<i>Mawashi geri</i>	回蹴
Kereszt fojtás	<i>Nami jūji jime</i>	並十字絞
Macska állás	<i>Neko ashi dachi</i>	猫足立
Nagy csípődobás derékfogással	<i>Ō goshi</i>	大腰
Combtámaszos csípődobás	<i>Ō guruma</i>	大車
Egyenes ütés az elől lévő láb oldaláról	<i>Oi tsuki</i>	追突
Bokaingatás oldalt	<i>Okuri ashi barai</i>	送足払
Hátsó keresztthurok (kabát hajtókán)	<i>Okuri eri jime</i>	送襟絞
Nagy külső horogdobás	<i>Ō soto gake</i>	大外掛
Nagy külső kaszálógáncs	<i>Ō soto gari</i>	大外刈
Nagy belső horogdobás	<i>Ō uchi gari</i>	大内刈

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Bokaingatás előre, forgatással	<i>Sasae tsuri komi ashi</i>	支釣込足
Válldobás	<i>Seoi nage</i>	背負投
Lovagló állás kifelé fordított lábfejekkel	<i>Shiko dachi</i>	四股立
Kézéltetés	<i>Shutō uchi</i>	手刀打
Kézélvédés	<i>Shutō uke</i>	手刀受
Külső kardobás vetődéssel	<i>Soto maki komi</i>	外巻込
Külső, befelé irányuló védés alkarral	<i>Soto ude uke</i>	外腕受
Oldalsó páros lábfelrántás	<i>Sukui nage</i>	掬投
Merítő védés	<i>Sukui uke</i>	掬受
Lábszárátforgatás	<i>Sumi gaeshi</i>	隅返
Háromszögállás	<i>Sanshin dachi</i>	三戦立
Testdobás / Támasztott gáncsdobás	<i>Tai otoshi</i>	体落
Hátsó, külső horogledöntés	<i>Tani otoshi</i>	谷落
Az ököl kisujj felőli részével végrehajtott ütés	<i>Tettsui uchi</i>	鉄槌打
Ugró rúgás	<i>Tobi geri</i>	飛蹴
Fejenátdobás	<i>Tomoe nage</i>	巴投
Csípődobás övfogással	<i>Tsuri goshi</i>	釣腰
Süllyesztett csípődobás	<i>Tsuri komi goshi</i>	釣込腰
Daruállás	<i>Tsuru ashi dachi</i>	鶴足立
Belső combdobás	<i>Uchi mata</i>	内股
Belülről kifelé irányuló alkarvédés	<i>Uchi ude uke</i>	内腕受
Karkulcs	<i>Ude garami</i>	腕絡
Lábtámaszos csípődobás karhúzással	<i>Ude hane goshi</i>	腕跳腰
Karfejtés	<i>Ude hishigi</i>	腕挫
Kis csípődobás	<i>Uki goshi</i>	浮腰
Hullámdobás	<i>Uki otoshi</i>	浮落
Hullámlerántás	<i>Uki waza</i>	浮技

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Könyökből kicsapódó ökölhát ütés	<i>Uraken uchi</i>	裏拳打
Hajítás	<i>Ura nage</i>	裏投
Hátrafelé történő rúgás	<i>Ushiro geri</i>	後蹴
Hátsó csípőkiemelés	<i>Ushiro goshi</i>	後腰
Oldalsó csípőkiemelés	<i>Utsuri goshi</i>	移腰
Kördobás	<i>Yoko guruma</i>	横車
Hullámlerántás oldalra	<i>Yoko otoshi</i>	横落
Leszorítás oldalról	<i>Yoko shihō gatame</i>	横四方固
Külső comblerántás	<i>Yoko wakare</i>	横分
Első támadóállás	<i>Zenkutsu dachi</i>	前屈立

Kelemen István 1986. *Bo-jitsu*. Budapest: Sportpropaganda Vállalat. 217–226.

VII. melléklet

Vikartóczky Gusztáv terminológiája *Az önvédelem iskolája: a nihon tai jitsu Magyarországon* című kiadvány alapján. A *kanjikat* a tanulmány szerzője adta hozzá a kiadványban található *rōmaji* alapján (a könyvben található hibás *rōmaji* átírásokat jelen esetben a tanulmány szerzője javította).

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Kitérés	<i>Tai sabaki</i>	体捌
Egyenes ütés fejre	<i>Oi tsuki</i>	追突
Egyenes rúgás előre	<i>Mae geri</i>	前蹴
Ujjhegyütés	<i>Nukite</i>	貫手
Könyökpörgetéssel karfordítás	<i>Robuse</i>	櫓伏
Csuklódobás	<i>Kote gaeshi</i>	小手返
Csukló esavar feszítés	<i>Yuki chigai</i>	行違
Emelő karfeszítés	<i>Tenbin nage</i>	天秤固
Csukló rögzítése	<i>Kote gatame</i>	小手固
Karfeszítés	<i>Ude gatame</i>	腕固
Karkulcs	<i>Ude garami</i>	腕絡

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Karkulcs és dobás	<i>Yama arashi</i>	山嵐
Nagy külső horogdobás	<i>Ō soto gari</i>	大外刈
Belépéses dobás	<i>Mukae daoshi</i>	迎倒
Fejcsavar	<i>Hachi mawashi</i>	鉢回
Bokadobás	<i>Ko soto gari</i>	小外刈
Válldobás	<i>Ippon seoi nage</i>	一本背負投
Nagy csípődobás	<i>Ōgoshi</i>	大腰
Testdobás	<i>Tai otoshi</i>	体落
Nyakdobás	<i>Kubi nage</i>	首投
Négyirányú dobás	<i>Shihō nage</i>	四方投
Kézélütés felülről	<i>Shōmen uchi</i>	正面打
Oldalsó kézélütés	<i>Yokomen uchi</i>	横面打
Alkarfojtás	<i>Hadaka jime</i>	裸絞
Kabát körfojtás	<i>Sode guruma jime</i>	袖車絞
Járomhurok fojtás	<i>Kataha jime</i>	片羽絞
Kabáthajtóka fojtás	<i>Eri jime</i>	襟絞
Csuklóleszorítás	<i>Kote kaeshi gatame</i>	小手返固
Függőleges csukló rögzítés	<i>Tate gasshō gatame</i>	縦合掌固
Kar körkörös leszorítása	<i>Kote mawashi gatame</i>	小手回固
Háromszög leszorítás	<i>Sankaku gatame</i>	三角固
Lábfeszítés vállal	<i>Kote ashi hishigi</i>	小手足挫
Térdfeszítés	<i>Hiza hishigi</i>	膝挫
Lábfej megragadása kulccsal	<i>Ashi tori garami</i>	足取絡
Ostordobás	<i>Soto tenkai</i>	外転回
Pincérfogás	<i>Kata gatame</i>	肩固
Könyökemeléses dobás	<i>Tenbin nage</i>	天秤投
Könyökemeléssel kigurítás	<i>Ude oshiage</i>	腕押上
Ledöntés [a támadó] állának tolásával	<i>Ago ate nage</i>	顎当投

Magyar elnevezés	Römaji	Kanji
Küzdőállás	<i>Fudō dachi</i>	不動立
Vállszélességű állás	<i>Hachiji dachi</i>	八字立
Párhuzamos állás	<i>Heikō dachi</i>	並行立
Lovagló állás	<i>Kiba dachi</i>	騎馬立
Hátsó állás	<i>Kōkutsu dachi</i>	後屈立
Háromszög állás	<i>Sanshin dachi</i>	三戦立
Válldobás	<i>Seoi nage</i>	背負投
Támadó állás	<i>Zenkutsu dachi</i>	前屈立

Vikartóczy Gusztáv 1996. *Az önvédelem iskolája: a nihon tai jitsu Magyarországon*. Budapest: Amon. 33–35, 46–112, 160–163.

VIII. melléklet

Vikartóczy Gusztáv *jūjutsu*terminológiája a *Modern önvédelem ősi alapokon* című kiadvány alapján. A technikákhoz csak magyar nyelvű elnevezések tartoznak, japán terminológiát a kiadvány nem tartalmaz.

Csuklófogás bontása	Kis belső horogdobás	Teljes válldobás
Könyökemeléssel karlezárás	Támadó lábának megragadása, ledöntés	Féltérdes dobás
Külső körkörös könyökfeszítés / Karkulcs	Féltérdes húzott kardobás	Bokadobás
Fejcsavar	Körkörös ledöntés	Nagy belső horogdobás
Testdobás	Könyökemeléssel előre / Kigurítás	Combtámaszos dobás / Térdtámaszos ledöntés
Egyenes karkulcs lezárás	Húzott csuklódobás	Hátsó csípődobás
Csípődobás	Alkaros dobás	Csípőn pörgetés / Nyakfogásos csípődobás
Alkarral földredöntés	Körkörös levitel	Kettős lábfelszedés
Négyirányú dobás	Kettős lábfelszedés oldalra	Ostordobás
„Z” kulcs	Térdtámaszos dobás	Térdtámaszos ledöntés
Csuklófeszítés / Csukló rögzítés	Elvezető technika / Karbölcső / Belső karkulcs	Féltérdes húzott csuklódobás

		Féltérdes válldobás
Csuklódobás / Csukló leforgatás	Kaszáló csípődobás	Oldalsó comblerántás
Nagy külső horogdobás	Féltérdes válldobás	Húzott könyökpörgetés
Ollódobás	Báladobás	Lábkirántás
Egyenes karlezárás / Vállba zuhanás	Félválldobás	Karlezárás
Karkulcs feszítés	Féltérdes fejdobás	Járomkulcs fojtás

Vikartóczy Gusztáv 1998. *Modern önvédelem ősi alapokon*. Budapest: Antik. 35–198.

IX. melléklet

Horváth József és Szabó Ferenc *jūjutsu*terminológiája az *Aiki jujitsu: a szamuráj harcművészet* című kiadványban található szótári rész alapján. A *kanjikat* a tanulmány szerzője adta hozzá a kiadványban található *rōmaji* alapján (a könyvben található hibás *rōmaji* átírásokat jelen esetben a tanulmány szerzője javította).

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Válldobás	<i>Seoi nage</i>	背負投
Csípődobás	<i>Ōgoshi</i>	大腰
Csukló kifelé csavarásának dobása	<i>Kote gaeshi</i>	小手返
Csípődobás	<i>Koshi nage</i>	腰投
Külső kaszáló gáncsdobás	<i>Ō soto gari</i>	大外刈
Kétkezes lábkulcs	<i>Morote gari</i>	双手刈
Ökölütés fejre	<i>Tsuki jōdan</i>	突上段
Ökölütés gyomorra	<i>Tsuki chūdan</i>	突中段
Ökölütés öv alatti részre	<i>Tsuki gedan</i>	突下段
Támadás szemből, vágás föntről	<i>Shōmen uchi</i>	正面打
Támadás oldalról	<i>Yokomen uchi</i>	横面打
Lábsöprés	<i>Ashi barai</i>	足払

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
Normális, rendes járás	<i>Ayumi ashi</i>	歩足
Egyenes ütés váltott kézzel	<i>Choku tsuki</i>	直突
Könyök csapás	<i>Enpi uchi</i>	猿臂打
Egyenes ütés arcra	<i>Ganmen tsuki</i>	顔面突
Ellentétes oldali egyenes ütés	<i>Gyaku tsuki</i>	逆突
Állás-kéz magasba fej mellett jobb kéz felől	<i>Hassō no kamae</i>	八双の構
Könyök rögzítés	<i>Hiji osae</i>	肘押
Az Aikidō egyik alapmozdulata, előrelépés kitéréssel a támadó felé	<i>Irimi</i>	入身
Állás-kéz felül	<i>Jōdan no kamae</i>	上段の構
(Test)tartás, alapállás	<i>Kamae</i>	構
Forgómozgás, körmozgás	<i>Kaiten</i>	回転
Rézsütös vágás, a kéz magasról indul	<i>Kesa giri</i>	袈裟切
A légzés ereje	<i>Kokyū</i>	呼吸
A kokyū gyakorlása	<i>Kokyūhō</i>	呼吸法
Egyenes rúgás előre	<i>Mae geri</i>	前蹴
Köríves rúgás	<i>Mawashi geri</i>	回蹴
Állás zárt lábakkal	<i>Musubi dachi</i>	結立
Pozitív, előre, valaminek az eleje, szemben	<i>Omote</i>	表
Kitérés	<i>Sabaki</i>	捌
Négyirányú vágás	<i>Shihō giri</i>	四方切
Természetes alapállás	<i>Shizentai</i>	自然体
Csúsztatott lépés	<i>Suri ashi</i>	摺足
Ütésgyakorlatok	<i>Suburi</i>	素振
Körkörös helyváltoztatás, lépés	<i>Tai sabaki</i>	体捌
Tengely, helyváltoztatás, fordulás	<i>Tenkan</i>	轉換

Magyar elnevezés	Rōmaji	Kanji
után lépés, követő lépés	<i>Tsugi ashi</i>	継足
Negatív, belső, hátsó	<i>Ura</i>	裏
Térdén járás	<i>Shikkō</i>	膝行

Horváth József – Szabó Ferenc 1977. *Aiki jujitsu: a szamuráj harcművészet*. Szombathely: Szabó Ferenc cop. 108–119.

X. melléklet

Osano Jun japán nyelvű *jūjutsu*terminológiája az ISBA Nihon Jūjutsu vizsga anyaga alapján. A *kanji* írásjegyeket és azok *rōmaji* átírásait a tanulmány szerzője változatlanul vette át Osano Jun *Nihon Jūjutsu Illustrated* című könyvéből. A kutatás során eltérések mutatkoztak az Osano könyvében található japán és Mellik Béla miskolci honlapján pdf-formátumban közzétett *rōmajival* írt vizsgaanyag között (a budapesti honlapon elérhető vizsgaanyag a könyvben találhatóval azonos). Éppen ezért a teljesség jegyében és az összehasonlítás érdekében a tanulmány szerzője a miskolci vizsgaanyagot is mellékelte, a pdf-ben megtalálható *rōmajiatírással* változatlanul.

Kanji	Rōmaji	Miskolci vizsgaanyag (rōmaji)
初伝逆捕	Shoden gyakudori	4. kyu narancssárga öv
外小手	<i>Sotogote</i>	<i>Sotogote</i>
閻魔	<i>Enma</i>	<i>Enma</i>
七里引	<i>Shichiribiki</i>	<i>Shichiribiki</i>
横固	<i>Yokogatame</i>	<i>Yokogatame</i>
捩閻魔	<i>Mojirenma</i>	<i>Mojirenma</i>
引落	<i>Hikiotoshi</i>	<i>Hikiotoshi</i>
肘落	<i>Hijiotoshi</i>	<i>Hijiotoshi</i>
腕緘	<i>Udegarami</i>	<i>Udegarami</i>
後引落	<i>Ushirohikiotoshi</i>	<i>Ushirohikiotoshi</i>
甲手挫	<i>Kotehishigi</i>	<i>Kotehishigi</i>

Kanji	Rōmaji	Miskolci vizsgaanyag (rōmaji)
初伝逆投	Shoden gyakunage	3. kyu zöld öv
四方投	<i>Shihōnage</i>	<i>Shihonage</i>
捻返	<i>Nejikaeshi</i>	<i>Nejikaeshi</i>
肘枷投	<i>Hijikasenage</i>	<i>Hijikasenage</i>
首車	<i>Kubiguruma</i>	<i>Kubiguruma</i>
岩石落	<i>Gansekiotoshi</i>	<i>Gansekiotoshi</i>
紅葉返	<i>Momijigaeshi</i>	<i>Momijigaeshi</i>
甲手返	<i>Kotegaeshi</i>	<i>Kotegaeshi</i>
打込返	<i>Uchikomigaeshi</i>	<i>Uchikomigaeshi</i>
十字投	<i>Jujinage</i>	<i>Jujinage</i>
小葉返	<i>Kobagaeshi</i>	<i>Kobagaeshi</i>
中伝逆捕	Chūden gyakudori	2. kyu kék öv
乳母車	<i>Ubaguruma</i>	<i>Ubaguruma</i>
両手取	<i>Ryotedori</i>	<i>Ryotedori</i>
諸手取	<i>Morotedori</i>	<i>Morotedori</i>
巻込	<i>Makikomi</i>	<i>Makikomi</i>
巻留	<i>Makidome</i>	<i>Makidome</i>
綾詰	<i>Ayazume</i>	<i>Ayazume</i>
切手取	<i>Kiritedori</i>	<i>Kiritedori</i>
山陰	<i>Yamakage</i>	<i>Yamakage</i>
後引違	<i>Ushirohikichigai</i>	<i>Ushirohikichigai</i>
返落	<i>Kaeriotoshi</i>	<i>Kaeriotoshi</i>
中伝逆投	Chūden gyakunage	1. kyu barna öv
水車	<i>Mizuguruma</i>	<i>Mizuguruma</i>
腰車	<i>Koshiguruma</i>	<i>Koshiguruma</i>
合気投	<i>Aikinage</i>	<i>Aikinage</i>
袖落	<i>Sodeotoshi</i>	<i>Sodeotoshi</i>
衣投	<i>Koromonage</i>	<i>Koromonage</i>
引廻	<i>Hikimawashi</i>	<i>Hikimawashi</i>
拳碎	<i>Kobushikudaki</i>	<i>Irimi nage</i>
刈捨	<i>Karisute</i>	<i>Karisute</i>
山嵐	<i>Yamaoroshi</i>	<i>Tai otoshi</i>
後捕	<i>Ushirodori</i>	<i>Ushirodori</i>

Kanji	Rōmaji	Miskolci vizsgaanyag (rōmaji)
奥伝逆捕	Okuden gyakudori	1. dan fekete öv
引違	<i>Hikichigai</i>	<i>Hikichigai</i>
呼吸	<i>Kokyu</i>	<i>Kokyu</i>
小手捌	<i>Kotesabaki</i>	<i>Kotesabaki</i>
畳折	<i>Tatamiori</i>	<i>Tatamiori</i>
五月雨	<i>Samidare</i>	<i>Samidare</i>
引込	<i>Hikikomi</i>	<i>Hikikomi</i>
地獄詰	<i>Jigokuzume</i>	<i>Jigokuzume</i>
松風	<i>Matsukaze</i>	<i>Matsukaze</i>
後屏風	<i>Ushirobyobu</i>	<i>Ushirobyobu</i>
後詰	<i>Ushirozume</i>	<i>Ushirozume</i>
奥伝逆投	Okuden gyakunage	–
片手投	<i>Katatenage</i>	<i>Katate dori</i>
両手投	<i>Ryotenage</i>	<i>Ryote nage</i>
諸手返	<i>Morote gaeshi</i>	<i>Morote gaeshi</i>
肘返	<i>Hijigaeshi</i>	<i>Hiji gaeshi</i>
手操	<i>Taguri</i>	<i>Taguri</i>
村雨	<i>Murasame</i>	<i>Murasame</i>
突身	<i>Tsukimi</i>	<i>Tsukimi</i>
逆背負	<i>Gyakuzeoi</i>	<i>Tawara gaeshi</i>
虚倒	<i>Kodaoshi</i>	<i>Kata guruma</i>
釣舟	<i>Tsuribune</i>	<i>Tsuribune</i>

Osano Jun 小佐野淳 2006. *Nihon Jūjutsu Illustrated [Zusetsu Jūjutsu]* 図説柔術. Tokió: Shinkigensha 東京: 新紀元社. 14–15, 124–243.

ISBA Miskolc 2018. *Vizsga anyag*. <http://www.isba.hu/cikkek/vizsga-anyag.html> (utolsó letöltés: 2020. 07. 31.)

XI. melléklet

A Kōdōkan *jūdō ne-waza* terminológiája és az azonos technikákat jelölő brazil jiu-jitsu népszerű elnevezései:

Kōdōkan <i>jūdō</i>		Brazil jiu-jitsu
Kanji	Rōmaji	
袈裟固	<i>Kesa gatame</i>	Scarf hold / Headlock
肩固	<i>Kata gatame</i>	Shoulder hold
上四方固	<i>Kami shihō gatame</i>	North-south control
横四方固	<i>Yoko shihō gatame</i>	Side control
縦四方固	<i>Tate shihō gatame</i>	Mount
浮固	<i>Uki gatame</i>	Knee on belly
裏固	<i>Ura gatame</i>	Back control
十字絞	<i>Jūji jime</i>	Cross-collar choke
裸絞	<i>Hadaka jime</i>	Rear naked choke
送襟絞	<i>Okuri eri jime</i>	Bow and arrow choke
袖車絞	<i>Sode guruma jime</i>	Sleeve / Ezequiel choke
三角絞	<i>Sankaku jime</i>	Triangle choke
胴絞	<i>Dō jime</i>	Guard
腕絡	<i>Ude garami</i>	Americana
逆腕絡	<i>Gyaku ude garami</i>	Kimura
腕挫十字固	<i>Ude hishigi jūji gatame</i>	Armbar
腕挫三角固	<i>Ude hishigi sankaku gatame</i>	Triangle armlock
足絡	<i>Ashi garami</i>	Leglock